

**BØR VI KRIMINALISERE KJØP AV SEKSUELLE
TJENESTER OG VILLE DET KUNNE HA NOEN
INNVIRKNING PÅ MENNESKEHANDELEN?**

Kandidatnummer: 583

Leveringsfrist: 25. november 2007

Til sammen 17995 ord

26.11.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling, tema og aktualitet	1
1.2	Avgrensning	2
1.3	Rettskilder	3
1.4	Den videre fremstillingen	5
<u>2</u>	<u>HISTORIKK</u>	<u>6</u>
<u>3</u>	<u>ARGUMENTER FOR OG IMOT KRIMINALISERING AV HOREKUNDENE</u>	<u>11</u>
3.1	Innledning	11
3.2	Gir prostitusjon skadevirkninger?	12
3.3	Samfunnets kvinneoppfatning	14
3.4	Vil markedet reduseres?	15
3.5	Håndhevingsproblemer	17
3.6	Andre tiltak	18
<u>4</u>	<u>VIL EN NY BESTEMMELSE VÆRE EFFEKTIV?</u>	<u>20</u>
4.1	Nærmere om strl. § 203	21
4.1.1	”Vederlag”	21
4.1.2	”Seksuell omgang eller handling”	22
4.1.3	”Person under 18 år”	22
4.1.4	Skyldkravet	23

4.1.5	”Villfarelse”	23
4.2	Erfaringer og håndhevelsen av strl. § 203, virker den preventivt?	24
<u>5</u>	<u>VIRKNINGER AV LOVGIVNING OM PROSTITUSJON I ANDRE LAND</u>	<u>27</u>
5.1	Sverige har kriminalisert kjøp av sex	27
5.1.1	Nærmere om bestemmelsen	27
5.1.2	Virkninger av kriminaliseringen	30
5.1.3	Lovens effektivitet	35
5.2	Kriminalisering vs. legalisering. Nederland har legalisert prostitusjon	37
5.2.1	Den nederlandske lovgivningen	38
5.2.2	Virkninger av legaliseringen	39
5.3	Erfaringer fra politiet	40
5.4	Kriminalisering i Finland	41
5.4.1	Ordlyd	42
5.4.2	Resultater	44
<u>6</u>	<u>VIL ET FORBUD PÅVIRKE MENNESKEHANDELEN</u>	<u>44</u>
6.1	Gjeldende rett	45
6.1.1	Hallikvirksomhet, strl. § 202	45
6.1.2	Menneskehandel, strl. § 224	48
6.1.3	Andre norske bestemmelser	52
6.1.4	Medvirkning til menneskehandel	53
6.1.5	Misbruk av avhengighetsforhold, strl. § 193	53
6.2	Vil kriminalisering av horekundene virke inn på menneskehandel?	53
6.3	Har Sveriges erfaringer påvirket markedet for menneskehandel?	54
6.3.1	Positive effekter	55
6.3.2	Negative effekter	55
<u>7</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>56</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling, tema og aktualitet

Oppgaven tar opp problemstillingen om vi bør kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester og om forbudet vil kunne ha innvirkning på menneskehandelen. Det har lenge vært diskusjon rundt temaet om kriminalisering av horekundene, meningene er mange og det er flere gode argumenter både for og imot. Jeg vil fremlegge noen av hovedargumentene og se på deres relevans og holdbarhet i forhold til om kriminalisering vil være en god løsning. Etter min mening vil kriminalisering av sex-kjøp være en god løsning hvis den vil fungere i praksis, gjøre situasjonen bedre for de prostituerte og redusere markedet for menneskehandel.

Norge har allerede et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år, Almindelig borgerlig straffelov, 22. mai 1902 nr. 10 (i det følgende kalt strl.) § 203, som lyder:

”Den som mot vederlag har seksuell omgang eller handling med personer under 18 år, straffes med bøter eller med fengsel inntil 2 år.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre aktsom god tro foreligger.”

Bestemmelsen er veldig lik utkastet til den nye straffebestemmelsen om et generelt forbud mot kjøp av sex. Derfor vil jeg se på erfaringene rundt strl. § 203, og ut ifra det kunne se om den nye lovbestemmelsen vil fungere i praksis og nå de formålene den er ment å gjøre.

Sverige har kriminalisert kjøp av seksuelle tjenester. Ved å vurdere erfaringene fra Sverige, vil jeg få noen formeninger om hvordan den vil virke i Norge. Videre har Nederland og Finland kommet med andre løsninger. Nederland har legalisert prostitusjon med noen restriksjoner og Finland har kriminalisert kjøp av sex fra de som er ofre for

menneskehandel. Jeg vil se på erfaringene fra deres lovgivning med tanke på om det er slike løsninger Norge bør satse på.

Et av målene Regjeringen har med kriminalisering av sex-kjøp er, i følge høringsnotatet fra Justis- og politidepartementet om kriminalisering av sex-kjøp fra juli 2007, at det skal være med på å forebygge menneskehandel med kvinner og barn.¹ Norge har allerede flere straffebestemmelser på dette området. Jeg vil derfor vurdere om forslaget til kriminalisering av sex-kjøp vil ha noen innvirkning på bekjempelsen av menneskehandel.

Regjeringspartiene har, mot flere av statsrådenes og andre politiske ledes vilje², gått inn for å kriminalisere horekundene. Forslaget i høringsnotatet gikk ut på et forbud i å skaffe seg eller andre seksuelle tjenester mot vederlag og det vil kunne straffes med bøter, fengsel i inntil seks måneder eller begge deler.³ I følge høringsnotatet er formålet å ”endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon, og være med på å forhindre at kvinner og menn drives til prostitusjon eller utsettes for menneskehandel.”⁴

Uansett er prostitusjon og ikke minst menneskehandel et stadig voksende problem. Prostitusjon blir stadig mer synlig i bybildet og er noe samfunnet må ta tak i. Temaet er vanskelig og berører flere parter. Det berører samfunnet fordi prostitusjon forsøpler bybildet og gir uttrykk for dårlig moral. Kriminalisering av sex-kjøp berører de prostituerte, som kan gjøre deres situasjon enda verre. Og det berører kunden, som får straffeansvaret og kan bli hengt ut som kriminell.

1.2 Avgrensning

Både kvinner og menn prostituerer seg og bestemmelsene som gjelder prostitusjon, som strl. § 202 og § 203, er kjønnsnøytrale. Det er en klart større prosent kvinnelige enn mannlige prostituerte og det er stort sett menn som kjøper sex, derfor avgrenser jeg oppgaven til å omhandle kvinnelige prostituerte.

¹ Høringsnotat (2007) s. 2

² Randi Færevik, Nei til kriminalisering av sexkjøp, <http://intsos.no?id=3092>

³ Høringsnotat (2007) s. 10

⁴ Høringsnotat (2007) s. 2

Videre har jeg avgrenset til å skrive om menneskehandel med formål til prostitusjon, selv om straffeloven § 224 omhandler menneskehandel med flere formål.

1.3 Rettskilder

I historikk delen og i vurderingen av argumenter for og imot kriminalisering av sex-kjøp, har jeg tatt utgangspunkt i blant annet Cecilie Høigård og Liv Finstad, "Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet" fra 1986, Ingrid Smette, "Den seksuelle slavestand?: ein rapport om kundar i prostitusjonen" fra 2003, Ulf Stridbeck sin artikkel fra 2005, "Prostitusjon i Norge – realiteter, politikk og regulering" og høringsnotatet fra Justis- og politidepartementet. Dette er litteratur jeg fikk inntrykk av hadde god kunnskap om prostitusjonen i Norge, både fra gammelt av og frem til nå.

Videre, i historikk delen spesielt, har jeg bygget på forarbeidene NOU 1997:23 seksuallovbrudd, Ot.prp.nr.28 (1999-2000) om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd), Innst.O.nr.92 (1999-2000) innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd) og Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff (straffeloven).

I vurderingen av argumenter for og imot kriminalisering har jeg, i tillegg til Høigård/Finstad, Smette og Stridbeck, tatt utgangspunkt i Liv Jessen, "Et kristisk blikk på teorien om at prostitusjon er vold mot kvinner". Jeg har også sett på Pro Senteret, "Prostitusjon og handel med kvinner" og masteroppgaven til Linda Sannesmoen, "Kvinnehandel og prostitusjon – nye aktører, nye strukturer og nytt ansvar". Disse gir godt stoff om prostitusjon fra forskjellige vinklinger og miljøer. Spesielt Høigård/Finstad og Jessen har gode argumenter fra hver sin kant.

Etter gjeldende rett er det strl. § 203 som har mest til felles med det nye lovforslaget. Strl. § 203 ble vedtatt ved lov av 11. aug. 2000 nr. 76. Forarbeidene til loven er NOU 1997:23, Ot.prp.nr.28 (1999-2000), og Innst.O. nr.92 (1999-2000). Det er ikke kommet noe Høyesterettspraksis på området, men jeg har sett på noen dommer fra underretten. Justisdepartementet la frem "handlingsplanen mot handel med kvinner og barn" i 2003 og ett av tiltakene i planen var opparbeidelsen av en arbeidsgruppe som skulle samle inn erfaringer som talte for og imot kriminalisering av sex-kjøp. De evaluerte også bruken av § 203. Arbeidsgruppen ble ledet av professor dr. juris Ulf Stridbeck og besto ellers av

politiinspektør Olaf Kristiansen, Politidirektoratet og professor dr. med. Berit Schei. I 2004 ble rapporten fremlagt for regjeringen.⁵

Når det gjelder erfaringer rundt lovgivning på området i andre land, spesielt Sverige og Nederland, har jeg stort sett bygget på Stridbeck rapporten fra 2004. Jeg har også brukt noe av forarbeidene til den svenske loven, Prop. 1997/98:55 og Prop. 2004/05:45. Til den finske loven har jeg sett på de finske forarbeidene, Lagutskottets betänkande LaUB 10/2006 rd og Regjeringsproposisjonen RP 221/2005 rd.

Strl. § 202 straffer den som fremmer noen til prostitusjon. Bestemmelsen lyder slik:

”Den som

- a) fremmer andres prostitusjon eller
- b) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte, straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag”.

§ 224 straffer den som tvinger noen til prostitusjon. Bestemmelsen lyder slik:

”Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål
- b) tvangsarbeid
- c) krigstjeneste i andre land eller
- d) fjerning av vedkommendes organer,

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

⁵ Rapport 2004, Sexkjøp i Sverige og Nederland reguleringer og erfaringer, rapport fra arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester. Avgitt 8. oktober 2004

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
- b) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c) gir betaling til eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte.”

§ 202 har samme forarbeider som vist til ovenfor til § 203. § 224 ble endret ved lov 4. juli 2003 nr. 78. Av forarbeidene har jeg spesielt bygget på Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov av endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) Det foreligger også til disse bestemmelsene lite rettspraksis, men jeg har sett på noen dommer fra både underretten og Høyesterett.

1.4 Den videre fremstillingen

I det følgende vil jeg først i punkt 2 si litt om den strafferettslige historien om prostitusjon, hvordan den har utviklet seg lovmessig og hvordan vi har kommet frem til der vi står i dag. Deretter vil jeg gå nærmere inn på diskusjonen og argumentasjonen rundt det å kriminalisere horekundene i punkt 3. I punkt 4 ser jeg nærmere på strl. § 203, forbud mot kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år. Jeg vil se på erfaringer fra andre lands lovgivning av prostitusjon i punkt 5. Før jeg til slutt vil ta for meg problemet rundt menneskehandel og påvirkningen forbudet vil ha på det markedet i punkt 6.

2 Historikk

Prostitusjon ble regulert ved lov for første gang i 1687, ved Kong Christian Den Femtis Norske Lov av 15.april 1687, sjette bok, 13. kapittel, 31. artikkel som lyder:

”Hvilken Mands-Person sig i Hore-Huus lader finde til Utugt at bedrive, og der antreffis, straffis første Gang med otte Dagis Fængsel, anden Gang dobbelt saa længe. Qvindfolk, som sig i saadanne Huse opholde til Utugt, straffis med Kagen, eller sættis i Spindehuset.”

Både de prostituerte og kundene ble straffet for ”å drive utukt”, men de prostituerte ble straffet betydelig hardere enn kundene. De prostituerte ble satt i ”Spindehuset”, spesielle straffeanstalter for kvinner, hvor de spant og vevet. Eller det ble Kagen, å bli pisket offentlig.⁶ Piskingen var ikke bare en fysisk straff, men en markering av kvinnens tapte ære. Kundene fikk derimot fengselsstraff på åtte dager ved første gangs forbrytelse og seksten dager ved annen gangs pågripelse.⁷

Kjøp av sex ble avkriminalisert med kriminalloven av 1842⁸, men det var fortsatt forbudt å selge sex, jfr. § 26 som lyder:

”Kvindfolk, som holder sit Legeme tilsals til Utugt, eller sig i Horehus opholder til Utugt at bedrive, Straffes med Fængsel, og om hun paany befindes i samme Forbrydelse, med Strafarbeide i femte grad.”

Selv om prostitusjon var forbudt, fortsatte den å eksistere. Begrunnelsen var, at slik kunne mennene drive utukt med en prostituert i stedet for å forgripe seg på ”ærbare” kvinner.⁹ Rundt 1840 ble prostitusjon et betydelig sosialt problem og kjønns sykdommene spredte seg. I 1842 innførte myndighetene tvungen legekontroll av prostituerte. Dermed kunne kjønns sykdommene begrenses og myndigheten fikk en viss kontroll og oversikt over de

⁶ Høigård (1986) s. 326-327

⁷ Høigård (1986) s. 327

⁸ Norge Criminallov av 20de August 1842

⁹ Høigård (1986) s. 327

prostituerte. Kvinnene fikk regler å forholde seg til som gjaldt deres handle- og bevegelsesfrihet i tillegg til jevnlig legekontroll. Hensikten var behovet fra samfunnets side for å minske den åpenlyse prostitusjonen og forhindre at de tiltrakk seg oppmerksomhet fra menn.¹⁰ Egne politivedtekter for prostituerte kom i 1876, som inneholdt paragrafer om hvor de kunne bo, tillatelser til å forlate byen, forbud om å vise seg i visse gater, som Karl Johans gate og Kongens gate, begrenset adgang til teater, konserter og forbud mot å vise seg i restauranter og sporvogner.¹¹ Dobbelmoralen med forbud mot prostitusjon samtidig som bordellene gikk som aldri før ble mislikt og myndighetene fikk skarp kritikk. I 1884 ble bordellene formelt lukket og de offentlige kontroll ble avsluttet i 1888.¹²

Lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskab av 31. mai 1900 nr. 5, inneholdt bestemmelser mot prostituerte og kvinner som ble mistenkt for å drive prostitusjon. Bestemmelsen som ble mest brukt mot prostituerte i løsgjengerloven var § 4, som lyder:

”Den, som hengir sig til ørkelsløshet eller driver omkring under saadanne forhold, at der er grund til at anta, at han helt eller delvis skaffer sig midlerne til sin livsførsel ved straffbare handlinger eller ved andres erhvervsmæssige utugt, straffes for løsgjænger med fængsel indtil 3 maaneder.

Det samme gjælder den, som hengir sig til ørkesløshet eller driver omkring og herunder ved voldsom, truende eller paatrængende opførsel forulemper eller volder fare for andre.”

Bestemmelsen ble mye brukt helt frem til 1945 og ble brukt siste gang mot prostituerte i Oslo i 1968.¹³ Paragrafen ble modernisert i lovendringen av 2000¹⁴, da ble ”andres erhvervsmæssige utugt” endret til ”andres prostitusjon”. Bestemmelsen er i dag opphevet av lov 21. desember 2005 nr. 131.

¹⁰ Høigård (1986) s. 328

¹¹ Høigård (1986) s. 329

¹² Høigård (1986) s. 329-330

¹³ Høigård (1986) s. 335

¹⁴ Lov av 11. aug. 2000 nr. 76.

I straffeloven fra 1902¹⁵ var det ikke forbud mot prostitusjon i seg selv, men straffbart å oppfordre til utuktig omgang på offentlig sted, jfr. strl. § 378. Bestemmelsen ble opphevet først i 2000. Halliken ble ”oppdaget” allerede i kriminalloven av 1842, der de som drev horehus eller gjorde seg skyldig i ”rufferi”, dvs. å forlede til eller fremme utukt, kunne straffes med straffearbeid.¹⁶ Likevel var halliken stort sett i bakgrunnen av de prostituerte og til dels kundene på 1800-tallet, men ble mye viktigere etter kriminaliseringen i 1902, jfr. § 206. Bestemmelsen lød som følger:

”Den, som af Vindesyge fremmer andres utugtige Omgjængelse, eller som udnytter denne i vindesygt Øiemed, straffes med Fængsel indtil 2 Aar. Under særdeles formildende Omstændigheder kan Bøder idømmes.

Fængsel indtil 4 Aar bliver at anvende, saafremt den, hvis utugtige Forhold fremmes, er under 18 Aar eller i utugtigt Øiemed befordres du af Riget.

Forøves Forbrydelsen under Udøvelsen af en Næringsvei, kan den skyldige fradømmes Retten til at fortsætte denne.

Formålet med hallik paragrafen var å ramme dagdrivertilværelsen og de lysskye virksomhetene som fulgte i kjølevannet.¹⁷ I 1963 ble § 206 endret¹⁸ til ”den som forleder noen til å drive utukt som erverv eller til å fortsette med slikt erverv”. Å ”forlede” rammet blant annet psykisk påvirkning til å drive prostitusjon, jfr. Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 87. I 1963 ble også passiv hallikvirksomhet straffbart. Det vil si de som ”helt eller delvis lar seg underholde av en kvinne som driver utukt”, jfr. strl. § 206 3. ledd. Det skulle ramme hallikvirksomhet der vinnings hensikt ikke kunne bevises. Bestemmelsen var veldig vid og kunne for eksempel ramme ektefeller, uten at han kunne anses som hallik.¹⁹ Leddet ble ikke videreført i forbindelse med lovendringen i 2000.

¹⁵ Alminnelig borgerlig straffelov, 22. mai 1902 nr. 10

¹⁶ Høigård (1986) s. 332

¹⁷ Stridbeck (2005) s. 60

¹⁸ Lov av 15 feb 1963 nr. 2

¹⁹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 87

I 1994 traff Stortinget vedtak²⁰ om å iverksette en snarlig revisjon av sedelighetskapitlet i straffeloven. I 1995 nedsatte Justisdepartementet et utvalg som fikk i oppgave å gjennomgå og legge frem forslag til endringer i strl. kapittel 19 og 38, forbrytelser og forseelser mot sedeligheten. Utvalget anså det som uaktuelt å kriminalisere prostitusjon generelt. Et slikt forbud ville bryte med norsk rettstradisjon på området. Utvalget gikk verken inn for kriminalisering av horekundene generelt eller for kriminalisering av kjøp fra de under 18 år. De anførte at sideeffektene vil være vanskelig å overskue.²¹

Justisdepartementet konkluderte i Ot.prp.nr.28 (1999-2000), at det ikke ble et generelt forbud mot kjøp av sex. Men kom frem til at kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år bør foreslås forbudt. Selv om drøftelsen for og imot stort sett var den samme som ved et generelt forbud, begrunnet departementet med at personer under 18 år trengte særlig beskyttelse mot seksuell utnytting. Departementet mente at kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år var enda mer uønsket og mer straffverdig enn kjøp av sex fra voksne. Det var i tillegg et stort internasjonalt fokus på seksuell utnytting av barn, og siden både Danmark og Finland hadde et slikt forbud, talte det for nordisk rettsenhet.²²

I Innst. O.nr.92 (1999-2000) slutter justiskomiteen seg til det utvalget og Justisdepartementet kom frem til. Det ble ikke et generelt forbud mot prostitusjon eller kjøp av seksuelle tjenester. Men et flertall gikk inn for kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år, jfr. strl. § 203. Komiteen uttalte at de ville følge med på utviklingen i Sverige og at spørsmålet ville komme opp igjen på nytt i Norge om to år.²³

I 2004 ble så Stridbeck rapporten lagt frem for regjeringen. Det var resultatet fra arbeidsgruppen som ble opprettet av regjeringen til å samle inn erfaringer som talte for og imot kriminalisering av sex-kjøp. Etter fremleggelsen av rapporten kom regjeringen igjen frem til at sex kjøp ikke skal kriminaliseres utover det som allerede følger av norsk lov. Daværende Justisminister Odd Einar Dørum uttalte at sosiale problemer som prostitusjon

²⁰ NOU 1997:23 s. 7

²¹ NOU 1997:23 s. 68/69

²² Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 84-85

²³ Innst.O. nr.92 (1999-2000) s. 26

ikke kan løses gjennom straffeloven og la vekt på at loven i Sverige syntes å ha rammet de svakeste prostituerte hardest.²⁴

Det er tre viktige grunner til at kriminaliseringsdebatten igjen kom for fullt på slutten av 90-tallet. Prostitusjonstrafikken i Finmark på slutten av 90-tallet, Sveriges sex kjøps lov og revideringen i seksualbruddskapitlet i straffeloven i 2000.²⁵ Videre i begynnelsen av 2000-tallet er oppmerksomheten rundt handel med kvinner og barn til blant annet prostitusjonsformål blitt skjerpet, og det er blitt brukt som et argument i diskusjonen om kriminaliseringen av sex kjøp.²⁶

I november 2007 er forslaget fra høringsnotatet til oppfølging i Justisdepartementet. Høringsnotatet fra justis- og politidepartementet ble sendt på høring den 4. juli 2007 hvor høringsfristen var 10. oktober 2007. I høringsnotatet foreslås en ny bestemmelse § 202:

”Den som skaffer seg eller andre en seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag, straffes for kjøp av seksuelle tjenester med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. På samme måte straffes den som oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen”.²⁷

Regjeringen har gått inn for dette forslaget som et ledd mot å bekjempe prostitusjon og menneskehandel. Målet er at lovforslaget vil endre holdninger og redusere etterspørselen etter seksuelle tjenester. Dermed reduseres markedet og man vil kunne forhindre spredning av prostitusjon og menneskehandel.²⁸

²⁴ Stridbeck (2005) s. 70

²⁵ Smette (2003) s. 152-153

²⁶ Smette (2003) s.153

²⁷ Justis- og politidepartementet, Høringsnotat (2007) s. 10

²⁸ Justis- og politidepartementet, Høringsnotat (2007) s. 2

3 Argumenter for og imot kriminalisering av horekundene

3.1 Innledning

I Norge har det vært diskutert om man skal forby prostitusjon generelt, om man kun skal forby det å prostituere seg eller kun de som kjøper seksuelle tjenester. Etter at Sverige i 1999 gikk inn for å kriminalisere kun kjøp av sex, har spørsmålet om Norge skal følge etter blitt mer aktuelt. Undersøkelser viser at ca 2500 kvinner jobber som prostituerte i Norge per år.²⁹ Ca. 60 – 70 prosent av de er norske. Markedet fordeles på tre hovedområder; gateprostitusjon, studioer og private leiligheter.³⁰ De som er for kriminalisering mener et slikt forbud vil være en god start på å redusere prostitusjon og forhindre menneskehandel. Mens motparten mener det vil gjøre vondt verre for de prostituerte. Mange av de prostituerte og deres hjelpeapparater er selv mot kriminalisering.

Straff har et grunnleggende formål; hindre uønsket atferd og å styre borgernes atferd i ønsket retning.³¹ Utgangspunktet er at det ved bruk av straff bør vises tilbakeholdenhet. Handlinger som medfører skade eller fare for skade bør straffes, mens annen atferd ikke bør straffes bare fordi flertallet i samfunnet misliker den.³² Skadefølgeprinsippet er utgangspunktet og grunnvilkåret for kriminalisering. I tillegg bør straff kun brukes der andre sanksjoner ikke finnes eller ikke vil være tilstrekkelig og der nyttevirkningene av straff er klart større enn skadevirkningene.³³

Individer bør kunne handle mest mulig fritt og bør bare straffes når tungtveiende hensyn taler for det. Fordelene ved en kriminalisering må veies opp mot ulempene. Bare dersom handlingen man ønsker å kriminalisere medfører skade på interesser som har et rettmessig krav på vern, vil fordelene være store nok i forhold til ulempene.³⁴

Skadefølgeprinsippet vil være et sentralt moment i vurderingen av om vi bør kriminalisere sex-kjøp. De prostituertes skadevirkninger, samfunnets moral og individets

²⁹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 30

³⁰ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 30

³¹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004), s. 82

³² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 83-84

³³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 88

³⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 89

selvbestemmelsesrett er momenter i drøftelsen. Om en kriminalisering er hensiktsmessigheten vil argumentet om en redusering av prostitusjon settes opp mot argumentene om skjult prostitusjon og håndhevingsproblemer.

Jeg vil nå ta for meg noen av hovedargumentene for og imot kriminalisering. Jeg har stort sett tatt utgangspunkt i boken "Bakgater" til Høigård og Finstad og uttalelser fra Liv Jessen, som er leder av Pro senterer i Oslo. Hovedargumentene for en kriminalisering kan oppsummeres i følgende: Prostitusjon er vold mot kvinner, de prostituerte får skadevirkninger av å prostituere seg og er noe samfunnet må ta sterk avstand fra. I tillegg vil markedet for prostitusjon og menneskehandel reduseres ved at bestemmelsen vil virke preventivt på kundene. Motargumentene kan oppsummeres slik: Alle mennesker har fri vilje og ikke alle tar skade av prostitusjon. Prostitusjonen vil gå under jorda hvor politiet ikke har kontroll eller nok ressurser til å følge opp loven og de prostituerte vil få en forverret situasjon

3.2 Gir prostitusjon skadevirkninger?

Utgangspunktet til Høigård og Finstad er at prostitusjon er vold og overgrep mot kvinner.³⁵ De mener de prostituerte mister både sine seksuelle og andre menneskelige følelser, og at flere prostituerte ikke klarer å være i et kjærlighetsforhold verken samtidig eller etter de har "jobbet" som prostituerte. Forfatterne har snakket med flere prostituerte og mener at selv om de prostituerer seg "frivillig", føler de skyld, selvforakt og skam lenge i etterkant.³⁶ Skadene de prostituerte sliter med, kan minne om de psykiske skadene voldtekts- og incestofre sliter med.

Studier som er gjort blant prostituerte, har forskjellige meninger om graden av frivillighet, men de er alle enige om en ting; de prostituerte har ingen "glede av det".³⁷ Flere mannlige kunder mener, ut ifra egne erfaringer, at mange prostituerer seg fordi de liker det og har egne behov.³⁸ Men de prostituerte gir uttrykk for det motsatte. De mener de

³⁵ Høigård (1986) s. 342

³⁶ Høigård (1986) s. 169

³⁷ Høigård (1986) s. 313-314

³⁸ Sannesmoen (2007) s. 84

utfører en jobb der de selv ikke er fullt tilstede. Høigård og Finstad argumenterer med at frivillighet tilsier frie mennesker, ikke et menneske som går ut av seg selv for å gjennomføre jobben.³⁹

I følge Gunilla Ekberg, jurist og svensk spesialrådgiver for prostitusjon og trafficking, er det ikke mulig å gjøre prostitusjon til en ”fin ting” som noen gjør frivillig. Prostitusjon er å risikere mordforsøk, voldtekt og seksuell tortur hver dag. Ekberg mener prostitusjon er en av de verste formene for menns vold imot kvinner.⁴⁰

Motargumentet er at ikke all prostitusjon er overgrep mot kvinner, ikke alle tar skade av prostitusjon. Liv Jessen er leder av Pro Senteret i Oslo, et norsk nasjonalt senter for prostituerte. Jessen forteller at hun hadde en klar formening om at ingen kunne si de prostituerte seg frivillig.⁴¹ Men etter å ha jobbet med prostituerte i 17 år, påstår Jessen at prostituerte har ”flere ansikter”. Hun argumenterer med at det finnes de som mener de selv har valgt å prostituere seg og som ikke har problemer med det. Jessen har møtt flere jenter som ikke passer inn i det ”elendighetsbildet” hun selv hadde av prostituerte.⁴²

Vold er ikke akseptert i vårt samfunn og er straffbart etter norsk lov. På lik linje som det ikke er akseptert i det private hjem eller forhold, er det også uakseptabelt i det offentlige. Høigård og Finstad argumenterer med at også de frivillige prostituerte får skadevirkninger. Skal vi legge skadefølgeprinsippet til grunn for å kriminalisere sex-kjøp, må det avgjøres hva som ligger i skade.⁴³ Etter min mening er det ingen tvil om at voldtekt er skadelig, men spørsmålet blir om kjøp av sex er voldtekt. I vurderingen av skade, mener departementet at skade som noen gjør på seg selv som hovedregel ikke bør straffes.⁴⁴ Voldtekt er utført med tvang, handlingen skjer mot den andre partens vilje. En prostituert

³⁹ Høigård (1986) s. 320

⁴⁰ Beret Bråten, I Sverige er kjøp av sex forbudt – hvorfor?,
<http://kilden.forskningsradet.no/cl7251/artikkel/vis.html?tid=23998> (2003), s. 2

⁴¹ Jessen (2006) s. 6

⁴² Jessen (2006) s. 6

⁴³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 84

⁴⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 91

som frivillig blir med en kunde og frivillig gjennomfører seksuell omgang blir etter min ikke voldtekt.

3.3 Samfunnets kvinneoppfatning

Det var feministene på 80 – tallet som først mente at prostitusjon var vold mot kvinner.⁴⁵ Utgangspunktet i det feministiske perspektiv er at maktforholdet mellom kvinner og menn bestemmer ulikheten i de samfunnsposisjonene de ender opp i.⁴⁶ Jessen anfører at kvinner var og er fremdeles på det økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle plan underlegne menn.⁴⁷ I følge Jessen er argumentet om at prostitusjon er vold mot kvinner bygd på mannens makt i samfunnet. De kvinnelige prostituerte blir ”ofre” og ”tvunget” inn i prostitusjonen på grunn av rusmisbruk, fattigdom, seksuelle overgrep eller vanskelig oppvekst.⁴⁸

Smette anfører at de som er for en kriminalisering mener loven bør gi uttrykk for moralen i samfunnet. I følge Smette vil det å ikke gi et forbud mot sex-kjøp kunne tolkes som om sex-kjøp er akseptabelt.⁴⁹ Smette argumenterer med at en kriminalisering av sex-kjøp vil være et vern mot alle kvinner, fordi det markerer motstand mot dagens kvinnesyn. Det vil sette fokuset over på mannen og la han bære straffeansvaret.⁵⁰ Videre anfører forfatteren at et forbud vil være et vern mot de prostituerte, fordi det vil motivere de prostituerte til å slutte.

Motargumentet er menneskeretten til å bestemme over sin egen kropp. ”Jeg selger ikke kroppen min, men en tjeneste som andre ønsker”, sier Gitte som er prostituert. ”Jeg vil jo av egen fri vilje selge mine tjenester til flest mulig kunder. Det kan ikke sammenlignes med vold eller voldtekt”, fortsetter Gitte.⁵¹

⁴⁵ Jessen (2006) s. 4-5

⁴⁶ Jessen (2006) s. 5

⁴⁷ Jessen (2006) s. 5

⁴⁸ Jessen (2006) s. 5

⁴⁹ Smette (2003) s. 149

⁵⁰ Smette (2003) s. 149

⁵¹ Harald Eraker, Kriminalisere horekunder? <http://www.nytid.no/index.php?sk=8&id=1781> (2004) s. 2-3

Jessen forteller om Mary som har utdannet seg, fått god jobb, men som likevel velger å fortsatt prostituere seg. Hun jobbet aldri fra gata, var ikke rusmisbruker, men ble misbrukt som barn. Jessen anfører at hun selv konkluderte med at det var grunnen til at Mary prostituerer seg. Men Mary protesterte. Hun mente prostitusjonen var hennes eget ansvar. Jessen mener Mary protestesterer mot at hun er et offer på grunn av et behov om å kontrollere sitt eget liv.⁵² Jessen argumenterer med at det viktige er og ikke se på kvinnene som ofre eller sette dem i bås. Jessen mener vi gjør de prostituerte til svakere mennesker og hjelper dem med å få lavere selvtillit, ved å si at de er objekter som i lys av sin svake og svarte bakgrunn ikke er i stand til å ta egne valg. Hun sier at Mary lærte henne hvor viktig det er å la alle få kontrollere sitt eget liv, og at man skal ha respekt for andres valg om hvordan man vil leve.⁵³

Departementet mener at straff ikke bør brukes for å verne moralske verdier.⁵⁴ Selv om store deler av samfunnet mener prostitusjon er umoralsk, er ikke det god nok grunn til å straffe en handling. Departementet anfører at straff på en del moralske normer også vil ha liten påvirkningskraft.

Kjernen i skadefølgeprinsippet er i følge departementet at bruken av straff må være human, og at individene i størst mulig grad bør kunne handle fritt.⁵⁵ Et forbud mot kjøp av sex, vil gå utover individers selvbestemmelsesrett. Det bør vi være forsiktige med å strafferegulere.

3.4 Vil markedet reduseres?

Ett annet argument for kriminalisering er at den åpenlyse prostitusjonen reduseres og markedet vil bli mindre attraktivt for menneskehandlerne. En kriminalisering alene vil ikke kunne fjerne all prostitusjon, men det kan være et skritt på veien til å redusere kjøp av seksuelle tjenester. For en del av kundene vil kriminaliseringen virke preventivt. Det

⁵² Jessen (2006) s. 6

⁵³ Jessen (2006) s. 7

⁵⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 89

⁵⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 89

umoralske ved handlingen og stempelet man vil få på seg i samfunnet vil gjøre at flere kunder vil avstå fra kjøpet.

Tilgjengeligheten på gata vil sannsynligvis bli mindre, i og med at kundene i fare for å bli sett av politiet ikke lenger vil kjøpe sex så åpenlyst. Det viser også undersøkelser fra Sverige.⁵⁶ Det er kundene som utgjør etterspørselen. Kriminaliseres horekundene vil etterspørselen minske og gi større muligheter for at prostitusjonen vil kunne reduseres.

Hovedargumentet fra motstanderne av kriminaliseringen er at markedet vil ”gå under jorda”. Hvis markedet blir mer skjult, kan kvinnene bli mer presset og mer utsatt for vold. Det kan bli enklere for halliker å ta til seg prostituerte, ved at kvinnene vil være mer avhengig av at noen tilrettelegger for dem.

Motstanderne mener prostitusjon er ett sosialpolitisk problem, som ikke blir bedre ved kontrolltiltak. Miljøer vil ikke forsvinne, de bare forflytter seg. Kundene fra Sannesmoens undersøkelse er enig i at de vil fortsette med å kjøpe sex, men at de i fare for å bli oppdaget vil erstatte gateprostitusjon med innendørs prostitusjon.⁵⁷ Videre mener flere av kundene at kriminaliseringen ikke nødvendigvis vil virke preventivt, men at det vil bli desto mer spennende å kjøpe sex hvis det i tillegg er ulovlig.⁵⁸

Skadefølger alene er ikke tilstrekkelig for en kriminalisering. I følge departementet bør kriminaliseringen også være hensiktsmessig. Nyttevirkningene bør være klart større enn skadevirkningene. Hvis den åpenlyse prostitusjonen reduseres er det positivt. Andre nyttevirkninger er om loven gir en preventiv virkning og om flere kunder velger å ikke gå til prostituerte. Men de negative virkningene kan bli større. Mye tyder på at markedet vil fortsette som før og at situasjonen for de prostituert vil kunne bli verre. Som et hensyn mot straff legger departementet særlig vekt på den negative effekten av at uønsket virksomhet går under jorden.⁵⁹

⁵⁶ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 35-36

⁵⁷ Sannesmoen (2007) s. 64

⁵⁸ Sannesmoen (2007) s. 65

⁵⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 93

Undersøkelser av blant annet Skilbrei i 1998 og Muller Nilsen i 1996 angående innendørs markedet fra tidligere viser imidlertid at kvinnene der er mindre utsatt for vold.⁶⁰ Det sies at volden mot prostituerte har økt i Sverige etter at loven trådte i kraft. Men den har også økt i Nederland der det er blitt legalisert. Det har også økt ellers i Europa og i Norge. Forskning viser at vold mot prostituerte skjer oftere enn før og grovere. Dette skyldes ikke en kriminaliseringslov, men prostitusjonen i seg selv og de som kjøper det.⁶¹

3.5 Håndhevingsproblemer

Ved at markedet ”går under jorden” kan det gjøre jobben for politiet desto vanskeligere. De kan miste kontakten med de prostituerte og mister dermed gode kilder. Prostituerte vil også ta skade av å miste kontakten med politiet. For å beholde kunder og for å ikke røpe tilholds steder, vil de ikke få hjelp fra politiet med voldelige og vanskelige kunder. De prostitueres tillit til politiet kan svekkes ved at politiet vil ha dem under konstant oppsyn for å få tak i kundene.

Hjelpeapparatet kan også få det vanskeligere å komme i kontakt med de prostituerte, og er redd de skal bli oppfattet som et ”sosialt politi”. Dialogen med både kjøpere og selgere kan bli dårligere.⁶² Det kan føre til at viktig hjelp og kunnskap ikke når frem. De utenlandske kvinnene er allerede vanskelig å nå i dag. På grunn av halliker, språkvansker og redsel for å bli sendt ut av landet.⁶³ Hvis markedet blir enda mer skjult, kan de utenlandske kvinnene bli enda vanskeligere å nå.

Menn som kjøper sex har vært en informasjonskilde for politiet. Blir det forbudt å kjøpe sex, vil ikke kundene stå frem på samme måte som før. Kundene ser mye og mange av dem vil ikke jentene noe vondt, men er gode kunder. Kunder vil ikke lenger vitne mot halliker eller vold når de selv har utført en straffbar handling.⁶⁴

⁶⁰ Nettverk mot prostitusjon og handel med kvinner, Prostitusjon og handel med kvinner (2003) s. 11

⁶¹ Nettverk i Nord mot prostitusjon og vold, <http://roedt.no/bilder/Brosjyre-kriminalisering-horekunder.pdf> (2005) s. 10

⁶² Pro Senteret (2005) s. 14

⁶³ Nettverket mot prostitusjon og handel med kvinner (2003) s. 12

⁶⁴ Pro Senteret (2005) s. 14

I dagens samfunn der internett og mobiltelefoni er svært utbredt, er muligheten for å klare å skjule prostitusjon større enn noen gang. En omorganisering av markedet er allerede påbegynt, uten at kriminalisering har noe med det å gjøre.⁶⁵

Politiet har allerede god oversikt over prostitusjon som foregår innendørs. Det må annonseres og markedsføres. Dette følger politiet med på. Mona Sahlin, Sveriges sosialdemokratiske partileder har sagt at: ”hvis kundene må gå under jorden for å kjøpe seksuelle tjenester, da må vel også politiet kunne gå under jorden.”⁶⁶

Et annet moment i hensiktsmessighetsvurderingen er ressurs hensynet.⁶⁷ Politiet må sette inn ekstra ressurser for at loven ikke bare skal bli en symbollov. Vil oppfølgingen og håndhevelsen av loven fungere dårlig i praksis, vil en kriminalisering ikke være hensiktsmessig.

3.6 Andre tiltak

Departementet har selv uttalt at en kriminalisering av sex-kjøp i seg selv ikke vil være nok.⁶⁸ Bekjemping av prostitusjon trenger flere virkemidler. Spørsmålet i forhold til om vi bør kriminalisere sex-kjøp er om det er andre tiltak som kan settes i verk i stedet for en kriminalisering.

Prostitusjon er et fattigdomsproblem for mange av de norske prostituerte. Mange er arbeidsledige, lavtlønnede og/eller narkomane. For å få bukt med prostitusjonen, må de få en sjanse til å få en vanlig jobb, komme seg ut av uføret og få hjelp til å bli rusfrie.

Høigård og Finstad foreslår å informere kunder om hvordan de prostituerte egentlig opplever turene, skadevirkningene det får for kvinnene og panikkoppslag om AIDS hos de prostituerte.⁶⁹

Karita Bekkemellem uttalte da hun var likestillingsminister, at den beste hjelpen vi kan gi de prostituerte er å hjelpe dem ut av prostitusjonen. Vi kan gi dem helsehjelp,

⁶⁵ Smette (2003) s. 178

⁶⁶ Bergos blogg, kriminalisering av prostitusjon, 24. april 2007, http://www.ba.no/blog/page/8?entry=kriminalisering_av_prostitusjon

⁶⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 93

⁶⁸ Justis- og politidepartementet, Høringsnotatet (2007) s. 12

⁶⁹ Høigård (1986) s. 326

juridisk hjelp, psykososial bistand, hjelp til rusproblemer, gi dem bolig, utdanning og arbeid. Tiltakene må utformes etter hva som passer den enkelte.⁷⁰ Det viktigste er å ta dem på alvor.

Pro Senteret foreslår en mer åpen diskusjon i forhold til prostitusjon. Spesielt ovenfor unge menn bør man bevisstgjøre hva prostitusjon handler om, legge ansvaret like mye over på dem som på kvinnene.⁷¹ De foreslår videre behandlingstilbud for menn som kjøper seksuelle tjenester, rådgivningstilbud, initiativ til forskning av menn som kjøper sex, målrettet informasjon og bevisstgjøring av menn generelt. Innføringen av yrkesetiske retningslinjer rettet mot kjøp av seksuelle tjenester i arbeidsforhold må fortsette.

I forhold til selgerne foreslår Pro Senteret mulige tiltak mot rusmisbruk, mer fleksible attførings tiltak, prostituertes egen deltakelse i offentlige debatter, lengre refleksjonsperiode og mulighet for varig opphold når det gjelder ofre for trafficking.

I forbindelse med forslaget om kriminalisering av horekundene la regjeringen i 2006 frem en ny handlingsplan mot menneskehandel. De vil rette et enda sterkere fokus på handel med kvinner og barn enn før, og flere av tiltakene fra forrige handlingsplan er videreført. Regjeringen går inn for å øke bistandsinnsatsen når det gjelder de bakenforliggende årsakene slik at kvinnens stilling blir styrket og de blir mindre sårbare for rekruttering.⁷²

De virkemidlene Norge vil bruke sin innsats på, er politiets prioritering av forebygging og etterforskning av slike saker, et støtteapparat som tar ofrene på alvor og få til et internasjonalt engasjement som vil gi ofrene nye muligheter.⁷³

Hovedmålene til Regjeringen er å bekjempe alle former for menneskehandel både nasjonalt og internasjonalt gjennom flere tiltak som

- begrenser rekruttering og etterspørsel
- sikrer ofrene et tilpasset tilbud om bistand og beskyttelse

⁷⁰ Karita Bekkemellem, likestillingskampen, arbeiderpartiets landskvinnekonferanse, 2005, <http://virksommeord.uib.no/taler?id=1482>

⁷¹ Pro Senteret (2005) s. 16

⁷² Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009, Stopp menneskehandelen, s. 1

⁷³ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 s. 1

- sikrer at barn som er ofre for menneskehandel får tilrettelagt oppfølging
- gir økt avdekking og straffeforfølgelse av menneskehandlere
- gir økt kunnskap og styrket tverrfaglig samarbeid
- styrker internasjonalt rammeverk og samarbeid⁷⁴

Å kriminalisere en handling bør være en siste utvei. Andre løsninger bør ha vært prøvd ut før vi velger å kriminalisere. Ovenfor er det flere løsninger til å gjøre kjøp av sex allmenn preventivt for kunder, til å få prostituerte ut av sin vanskelige situasjon slik at de kan få et reelt valg, noe som igjen kan gjøre at markedet vil bli redusert. Etter min mening bør vi sette i gang slike hjelpetiltak før vi går inn for en eventuell kriminalisering.

4 Vil en ny bestemmelse være effektiv?

Strl. § 203 er ganske lik det nye forslaget om et generelt forbud mot kjøp av seksuelle tjenester. I forhold til om vi bør kriminalisere prostitusjon vil jeg se litt på erfaringer med bestemmelsen, bevisets stilling, håndhevelse, om den har vært preventiv og lignende. Dette gir en indikasjon på om også en generelt forbud mot kjøp av sex vil kunne fungere og være effektiv.

Ved lov 11. august 2000 nr. 76 fikk vi inn i straffeloven et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år, § 203. Hovedbegrunnelsen bak strl. § 203 var ønsket om et vern mot seksuell utnyttelse for unge under 18 år. I tillegg ville lovgiver gi ut et klart signal om at samfunnet ikke tolererer slike handlinger. Departementet mente det var enda mer straffverdig og uønsket med kjøp av seksuelle tjenester fra unge enn voksne.⁷⁵ Departementet understreket at det internasjonalt var et stort fokus på seksuell utnyttelse av barn og unge, noe som talte for å gi de en sterkere beskyttelse enn de hadde. Etter FNs konvensjon om barnets rettigheter⁷⁶ art. 34 skal deltakerstatene ”verne barnet mot alle

⁷⁴ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 s. 4

⁷⁵ Ot.prp nr. 28 (1999-2000) s. 84-85

⁷⁶ FN-konvensjonen om barnets rettigheter 20. november 1989

former for seksuell utnytting og seksuelt misbruk”. Partene skal for det formålet særlig treffe nødvendig tiltak blant annet for at barn utnyttes til prostitusjon eller annen ulovlig seksuell praksis, jfr. art. 34 bokstav b. Også etter ILO-konvensjonen 17. juni 1999 nr. 182 forplikter deltakerstatene å forby ”the use, procuring or offering of a child for prostitution”, jfr. artikkel 3 bokstav b. Etter begge konvensjonene regnes barn som personer under 18 år.⁷⁷ Departementet antok etter en tolkning av bestemmelsene, at vi ikke hadde noen folkerettslig forpliktelse til å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år. Men at en kriminalisering ville være i konvensjonenes ånd.⁷⁸ 12 juli i år kom en ny europarådskonvensjon, Council of Europe Convention on the Protection of children against sexual exploitation and sexual abuse. Norge har undertegnet konvensjonen, men den er ikke ratifisert. Den nye konvensjonen krever i artikkel 19, at medlemsstatene straffer de som kjøper sex fra mindreårige.

4.1 Nærmere om strl. § 203

Strl. § 203 lyder slik:

”Den som mot vederlag har seksuell omgang eller handling med personer under 18 år, straffes med bøter eller med fengsel inntil 2 år.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre aktsom god tro foreligger.”

4.1.1 ”Vederlag”

Man må gi noen som helst form for betaling for den seksuelle tjenesten for å bli straffet etter første ledd. Det behøver ikke å være penger, det kan også være i form av alkohol, klær, fin middag eller annet.⁷⁹ I Oslo tingrett dom av 18.3.2004 ble det sett på som vederlag at en drosjesjåfør kjørte ei jente hjem uten å kreve betaling, mot seksuelle tjenester.

⁷⁷ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 85

⁷⁸ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 85

⁷⁹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 86

Er den prostituerte under 16 år, kan kunden likevel straffes etter §§ 195, 196 eller 200, (2), hvis det ikke kan bevises at det er avtalt vederlag. § 195 går på seksuell omgang med barn under 14 år, mens § 196 kriminaliserer seksuell omgang med barn under 16 år. Etter § 202, (2), kan man straffes for seksuell handling med barn under 16 år.

4.1.2 "Seksuell omgang eller handling"

"Seksuell omgang" betyr det samme som uttrykket "utuktig omgang", som ble brukt før lovrevisjonen i 2000. "Seksuell omgang" omfatter samleie. Samleie er definert i strl. § 206. Samleie foreligger når "det mannlige kjønnslem helt eller delvis føres inn i den indre del av kvinnens kjønnsorgan", jfr. Rt-1988-1207. Det er ikke tilstrekkelig at den kun er ført inn i skjedeåpningen. Seksuell omgang innbefatter også "samleielignende forhold". Det omhandler blant annet samleiebevegelser med blottede kjønnsorgan mot mage, lår eller seteparti, føre fingre⁸⁰ eller andre gjenstander inn i en annens skjede, suging og slikking av kjønnsorganer og det å onanere seg selv til sædavgang, jfr. Rt-1990-760.⁸¹

"Seksuell handling" erstatter uttrykket "utuktig handling" og omfatter blant annet beføling av kjønnsorganer eller bryster.⁸²

Grensen mellom "omgang" og "handling", for eksempel om det foreligger masturbasjon eller beføling av kjønnsorganene, er bevegelsens intensitet.⁸³ I følge Rt-1986-794 er det utuktig omgang at domfelte "masturberte henne ved å bevege hånden mange ganger utenpå hennes kjønnsorgan". I Rt-1951-726 ble tiltalte domfelt for utuktig handling ved å ha "ført sin hånd et par ganger over en gutts blottede kjønnslem".

4.1.3 "Person under 18 år"

Bestemmelsen er kjønnsnøytral og kundens alder er likegyldig så lenge han er over den kriminelle lavalder.⁸⁴ Er den prostituerte under 16 år, kan §§ 196, 195 eller 200, (2) anvendes i konkurranselov. Er den prostituerte under 16 år kan man risikere fengsel inntil 5 år,

⁸⁰ Rt-1989-517

⁸¹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 19

⁸² Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 19

⁸³ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 19

⁸⁴ Peter Lødrup, Knut Kaasen og Steinar Tjomsland, Norsk lovkommentar 1, 2005, note 1615 s. 110

jfr. strl. § 196, mens det er fengsel inntil 10 år for seksuell omgang med personer under 14 år, jfr. strl. § 195.⁸⁵

4.1.4 Skyldkravet

Skyldkravet er forsett. Etter strl. § 40 er skyldkravet forsett, hvis ikke den enkelte straffebestemmelse uttrykkelig sier at også uaktsomhet er straffbart. Det betyr at kunden må ha forsett på alle omstendighetene i gjerningsbeskrivelsen. Det innebærer at kunden må ha vært bevisst på at vederlaget var en forutsetning for den seksuelle omgangen eller handlingen.⁸⁶ Kunden må videre ha vært bevisst på at han har utført seksuell omgang eller handling. Men det kreves ikke forsett når det gjelder bevisstheten om jentas alder, jfr. annet ledd. Har kunden vært uvitende om alderen, kan han likevel straffes, se punkt 4.1.5.

Forsøk er straffbart, jfr. strl. § 49. For at det skal foreligge straffbart forsøk må en handling være ”tilsigtedes paabegyndt”, jfr. § 49. Etter rettspraksis og juridisk teori ligger det i dette, at en gjerningsmann må vise at forberedelsens og overveielsens tid er forbi, nå skrider han til verket.⁸⁷ Forsettet til gjerningsmannen til å utføre forbrytelsen må foreligge.⁸⁸ Etter min mening er forsøksgrensen etter strl. § 203 nådd, når kunden har avtalt vederlag mot seksuelle tjenester med en person under 18 år.

Medvirkning vil være straffbart etter § 205, som vil være en generell regel for medvirkning. Den prostituerte selv vil ikke være en medvirker, i og med at det ikke er forbudt å selge sex.

4.1.5 ”Villfarelse”

Etter andre ledd er det ingen krav om forsett i forhold til den prostituerte alder. Man kan uansett straffes med mindre man er i aktsom god tro. Har kunden vært uaktsom og bedømt den prostituerte alder annerledes en enhver annen alminnelig person, kan han bebreides og straffes. Har han tenkt over og bedømt etter sin egen oppfatning og personlige

⁸⁵ Lødrup (2005) note 1617 s. 110|

⁸⁶ Andenæs (2004) s. 222

⁸⁷ Andenæs (2004) s. 347

⁸⁸ Andenæs (2004) s. 348

forutsetninger alderen til den prostituerte til å være over 18 år, kan han ikke bebreides som uaktsom.⁸⁹ I dom av Oslo tingrett 18.3.2004, ble tiltalte frikjent fordi han etter rettens mening handlet i aktsom god tro. Retten bemerket at jenta hadde sagt hun var 18 eller 19 år. Retten mente videre at jentas alder etter utseende kunne være vanskelig å bedømme, særlig ettersom hun hadde vært ute på byen. I den sammenheng kunne jenta etter rettens oppfatning virke mer voksen avhengig av påkledning, frisyre og sminke.

Etter prinsippet om villfarelse i strl. § 42 bedømmes gjerningspersonen ut ifra sin egen faktiske oppfatning av situasjonen. Han kan dermed ikke straffes hvis han faktisk trodde at den prostituerte var over 18 år.⁹⁰ Det er en mildere bestemmelse enn strl. § 203 andre ledd, der gjerningsmannen i tillegg må ha vært aktsom i sin vurdering.

Men aktsomhetsvurderingen i strl. § 203 er mindre streng enn villfarelsesbestemmelsen i strl. § 196, (3), der gjerningsmannen kun går fri hvis ”ingen uaktsomhet kan legges ham til last”.⁹¹ Det er meget strengt. Kan domstolen på noen som helst måte se at han har handlet uaktsomt, må gjerningsmannen straffes.

4.2 Erfaringer og håndhevelsen av strl. § 203, virker den preventivt?

I følge Stridbeck rapporten ble det foretatt søk i STRASAK 8. juli 2004. Søket avdekket 17 anmeldelser.⁹² I saker der siktelsen gjaldt overtredelse av bare strl. § 203, ble sakene henlagt. I 5 av anmeldelsene ble det tatt ut tiltale for overtredelse av § 195 og § 203. Det er kommet 1 rettskraftig dom. Det er ikke opplyst i noen av anmeldelsene, at anmeldelsene har kommet inn etter at politiet på eget initiativ har hatt kontroller for å avdekke kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år.⁹³ Frem til 2007 har det vært noen flere dommer, men antallet er så lite at man ikke kan si at bestemmelsen er mye brukt, og ingen er enda dømt etter § 203 alene.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 118

⁹⁰ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000), s. 26

⁹¹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 53

⁹² Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 99

⁹³ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 99-100

De fleste av anmeldelsene som har kommet inn har blitt henlagt. 6 saker ble henlagt på grunn av bevisets stilling. 2 av sakene manglet opplysninger om gjerningsmannen. Der det har blitt tatt ut tiltale har det vært overtredelse av § 195 sammen med § 203, ingen har som nevnt blitt tiltalt for § 203 alene.⁹⁴

Siden kjøp av sex fra mindreårige ikke var straffbart før ikrafttredelsen av strl. § 203, har vi ingen tall å sammenligne med. At tallene er så lave behøver ikke tilsi at kunder avstår fra å kjøpe sex fra mindreårige, det er ikke nødvendigvis en virkning av loven. Det er uansett ikke lov å ha sex med mindreårige, jfr. strl. § 196. I forarbeidene til § 203 var fokuset spesielt rettet mot at de unge mellom 16 og 18 år trengte et vern mot seksuell utnyttelse, siden de under 16 år allerede var beskyttet.⁹⁵

Videre kan det være at saker ikke blir anmeldt fordi de unge syntes det er spesielt krenkende at de har mottatt vederlag for den seksuelle tjenesten.⁹⁶

At det er vanskelig å bevise om det har vært et vederlag inn i bildet er et av argumentene mot et generelt forbud av kjøp av seksuelle tjenester. Det er vanskelig å bevise, i hvert fall hvis begge parter tier rundt det eller nekter. Etter min mening kan unge ha lettere for å tilstå enn voksne. Jeg mener de kan ha lettere for å ty til hjelp enn kvinner som lenge har klart seg selv. Unge er ofte i en enda mer sårbar situasjon, men kan være mer villige til å snu.

Det er vanskelig å tilsi alder mellom 16 og 20 år. Selv om aktsomhetskravet er mindre i § 203, så kan det være vanskelig å bevise at kunden var klar over jentas alder, spesielt de mellom 16 og 18 år.

Det finnes lite rettspraksis på dette området, og det er foreløpig ikke blitt ført noen sak for Høyesterett. Det er lite man vet rundt praksisen av § 203, hvordan bestemmelsen tolkes innen rettsvesenet og eksakt straffeutmåling. Noen dommer er avsagt i tings- og lagmannsretten. Der har retten ved straffeutmålingen lagt stor vekt på forskjellen mellom gjerningsmannen og de fornærmede i modenhet. I dom avholdt i Aust-Agder tingrett 2.1.2005 ble en mann tiltalt for overtredelse av strl. §§ 196 (1), 200 (2) og 203. Tiltalte ble

⁹⁴ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 101

⁹⁵ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 84

⁹⁶ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 102

dømt til fengsel i seks måneder. Tiltalte møtte to jenter over nettet og det oppstod seksuell kontakt. Tiltalte betalte for den seksuelle kontakten i form av penger og alkohol. Begge jentene hadde opplyst om at de var henholdsvis 14 og 15 år gamle. Det retten la vekt på ved straffeutmålingen var at en ”voksen person har valgt å ta seksuell kontakt med personer som er i en alder hvor de ikke har samme mulighet til å ta et selvstendig valg og se konsekvensene av valget.”

I dom fra Gulating lagmannsrett 11.9.2002 ble tiltalte dømt til 90 dagers ubetinget fengsel for overtredelse av strl. §§ 196 og 203. Fornærmede var 14 år og 8 måneder på gjerningstidspunktet. Lagmannsretten la vekt på at tiltalte medvirket til at hun foretok handlinger hun ikke kunne vurdere eller forutse konsekvensene av. Tiltalte var overlegen fornærmede i modenhet og evne til å vurdere konsekvensene av egen atferd.

Det er vanskelig å si om loven har virket preventivt siden vi ikke har noen tall å sammenligne med før bestemmelsen trådte i kraft. Det har ikke kommet inn mange anmeldelser, men det trenger ikke å tilsi at kundene nå er ekstra påpasselige når det gjelder den prostituertes alder. Det kan heller tale om politiets effektivitet og hva de gjør for at lovbrudd ikke skal skje. Det er ting som tyder på at politiet ikke har fått inn en eneste anmeldelse på eget initiativ. Følger ikke politiet opp loven, så gjør ikke lovbrysterne det heller.

Etter min mening vil en generell straffebestemmelse mot kjøp av sex være enda vanskeligere å bevise og håndheve enn strl. § 203. Voksne mennesker er mer bevisste på hva de gir seg ut på og mer vanskelig å overbevise om at de kan forandre livet de lever. Jeg tror de vil være flinkere til å skjule sitt ”arbeide” og at det skal mer til å innrømme at det har vært vederlag inne i bildet. De fleste av anmeldelsene av strl. § 203 har kommet fra foreldre eller barnevern. Hvem er det som kommer til å anmelde prostitusjon mellom voksne mennesker? Det var spådd på forhånd at en slik bestemmelse vil være vanskelig å håndheve.⁹⁷ Og etter de erfaringene som er kommet fram om strl. § 203, mener jeg at en ny lovbestemmelse ikke kommer til å være effektiv.

⁹⁷ NOU 1997:23 s. 69

5 Virkninger av lovgivning om prostitusjon i andre land

Sverige har kriminalisert kundene alene, Nederland har legalisert prostitusjon i bordeller og Finland har kriminalisert kjøp av sex fra de som er ofre for menneskehandel. Jeg vil se litt nærmere på de erfaringer disse landene har med sin lovgivning for å se om sex-kjøp bør kriminaliseres eller om andre løsninger er bedre.

5.1 Sverige har kriminalisert kjøp av sex

Sverige har som første og til nå eneste land i verden⁹⁸ kriminalisert horekundene alene. 1. januar 1999 ble kjøp av sex forbudt i Sverige. Sverige skiller ikke mellom frivillig og tvangsprostitusjon, men ser generelt på prostitusjon som overgrep på kvinner. ”Ingen skal ha rett til å kjøpe en annens kropp”, sier Margareta Winberg, svensk visestatsminister og likestillingsminister. ”Kvinnekroppen kan ikke betraktes på lik linje med andre varer”.⁹⁹ Argumentene som har versert for og imot i Sverige er stort sett de samme som nå diskuteres i Norge, jfr. punkt 3. Selv om mange var imot bestemmelsen før den trådte i kraft, så viser meningsmålinger at de fleste nå støtter loven. Det er både Sveriges vanlige befolkning, inkludert sosialarbeidere og politi.¹⁰⁰

5.1.1 Nærmere om bestemmelsen

Loven trådte i kraft 1. januar 1999. Men det var flere usikre momenter i bestemmelsen, dels i forarbeidene og dels uttrykk i selve lovteksten.¹⁰¹ Bestemmelsen lød som følger:

”Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader. (Lag 1998:408)”

⁹⁸ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 43

⁹⁹ Beret Bråten (2003) s. 1

¹⁰⁰ Smette (2003) s. 174

¹⁰¹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 49

Det ble blant annet pekt på uklarheter rundt uttrykket ”tilfällig sexuell forbindelse”, der halvparten av påtalejuristene mente stamkunder falt innenfor mens den andre halvparten mente de falt utenfor straffeområdet. Andre problemer retter seg mot ”den som skaffar sig”. Hadde det noe å si at en betalte for den seksuelle tjenesten, mens en annen gjennomførte den?¹⁰² Loven førte også til store bevisproblemer, spesielt der begge parter nektet for at det forelå vederlag. Så 1. april 2005 ble loven opphevet og erstattet av en ny bestemmelse i 6 kap. i brottsbalken. Den nye bestemmelse inneholder det samme som den gamle, men er utvidet til å gi straffeansvar også til den som benytter seg av en seksuell forbindelse som andre har betalt for.¹⁰³

5.1.1.1 Ordlyden

Brottsbalken 6 kap. 11§

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell forbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst sex månader.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. (Lag 2005:90).”

5.1.1.1.1 Ersättning

Det må bevises at det er avtalt et vederlag. Det trenger ikke bare være penger, men også naturalia, for eksempel luksusmiddag eller narkotika. Det vil være tilstrekkelig for straff at vederlaget er avtalt, selv om det ikke ennå er overført til selger, så lenge vederlaget var en forutsetning for den seksuelle forbindelsen.¹⁰⁴ Det kan være vanskelig å bevise at vederlaget er gitt for en motytelse i seksuelle tjenester, slik at politiet ofte må vente med å gripe inn til aktiviteten er i gang.

5.1.1.1.2 Skaffar sig

¹⁰² Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 50

¹⁰³ Prop. 2004/05:45 s 104

¹⁰⁴ Prop. 1997/98:55 s. 136

Hva som ligger i den som ”skaffar sig” er ikke avklart nærmere i den nye loven av 2005. Et problem var hvis en person ”skaffat” den seksuelle forbindelsen, mens en annen nyttet seg av den, så ville ikke den som nyttet seg av forbindelsen være straffbar. Han skaffet ikke selv forbindelsen. Men etter lovendringen er det nå sikkert at også den som har seksuell forbindelse med en prostituert en annen har betalt for straffes.¹⁰⁵

5.1.1.1.3 Tillfällig

Det må bevises at den seksuelle forbindelsen er tilfeldig. Noen prostituerte har ”faste” kunder og de har regelmessig seksuell forbindelse. Grensen mellom tilfeldig og fast forbindelse kan bli et bevisproblem. Regjeringen vurderte å ta bort ”tilfällig” i fornyelsen av loven, men kom frem til at det blir like utydelig den andre veien, slik at mer varige forbindelser, som samboerskap eller ekteskap, omfattes av loven. Uansett ser ikke regjeringen problemet med at stamkunder skulle falle utenom ordlyden. Ethvert kjøp av en seksuell forbindelse med en prostituert anses som en ”tilfällig sexuell förbindelse”, selv om en person kjøper sex flere ganger eller regelmessig av samme prostituerte.¹⁰⁶

5.1.1.1.4 Sexuell förbindelse

Seksuell forbindelse defineres først og fremst som samleie, men annen seksuell omgang kan også være tilstrekkelig. Stripping eller lignende vil ikke være straffbart.¹⁰⁷

5.1.1.2 Forsøk, medvirkning og straffutmåling

Forsøk er straffbart etter 23. kap brottsbalken.¹⁰⁸ Når det er gitt et tilbud på vederlag fra kjøper er forsøkspunktet passert. Det er veldig vanskelig å bevise at slik avtale er inngått, siden det oftest vil være en muntlig avtale der begge parter vil nekte for at en slik avtale er gjort.

Når man kjøper en seksuell tjeneste, så må det jo være en slags medvirkning fra selgerens side. Men straffeansvaret ligger kun på kjøperen. Medvirkning fra selgers side er

¹⁰⁵ Prop. 2004/05:45 s 106

¹⁰⁶ Prop. 2004/05:45 s 105-106

¹⁰⁷ Prop. 1997/98:55 s. 136/137

¹⁰⁸ Prop. 1997/98:55 s.137

ikke straffbart. Ansvar for medvirkning etter den generelle medvirkningsbestemmelsen i 23 kap. 4 § brottsbalken, er heller ikke aktuelt for selgeren.¹⁰⁹

Hvis en betaler for tjenesten, mens en annen utfører den, vil allmenne medvirkningsregler medføre at også den som kun betaler for den seksuelle tjenesten kan straffes.

Straffen for brudd på forbudet mot kjøp av sex, er bot eller fengsel inntil seks måneder. Det er likt som naskeri, en noe lav straff til å virke preventivt. Men det er, ifølge myndighetene, mer den moralske nedverdigheten å bli straffet for kjøp av sex som utgjør det preventive.

Skyldkravet er forsett. Forsettet må dekke alle omstendighetene i gjerningsbeskrivelsen.

5.1.2 Virkninger av kriminaliseringen

Etter lovens ikrafttredelse har det blitt gjennomført fire undersøkelser fra myndighetens side. BRÅ-rapporten (2000)¹¹⁰, Malmö-rapporten (2001)¹¹¹, SoS-rapport (1999)¹¹² og SoS-rapport (2003).¹¹³

BRÅ-rapporten har som formål å ”kartlegga tillämpningen av den nya lagen samt undersöka vilka problem som har uppstått i samband med den.”¹¹⁴ Den fokuserer på spørsmål rundt lovens håndheving pluss avgrensning og bevis for den straffbare handlingen. De har analysert anmeldelser og dommer fra 1999 og har hatt samtaler med politi og påtalemyndighet om spesielt problemer i utredningsarbeidet.¹¹⁵

Malmö-rapporten er en undersøkelse av Polismyndigheten i Skåne, i oppdrag fra Rikspolisstyrelsen, om lovens håndheving. Lovens formål var blant annet å gi politiet en

¹⁰⁹ Prop. 1997/98:55 s. 137

¹¹⁰ Forbud mot kjøp av sexuella tjänster. Tillämpningen av lagen under första året. BRÅ- rapport 2004:4

¹¹¹ Rapport – Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Metodutveckling avseende åtgärder mot prostitution (2001)

¹¹² Socialstyrelsen – Kännedom om prostitution 1998 – 1999 (2000)

¹¹³ Socialstyrelsen – Kännedom om prostitution 2003 (2003)

¹¹⁴ BRÅ-rapporten s. 12

¹¹⁵ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 34

effektiv måte å bekjempe prostitusjon på, men det ble pekt på bevisproblemer fra juridisk hold. Det er bakgrunnen for evalueringen.¹¹⁶

I SoS-rapport -99 har Socialstyrelsen, med hjemmel i Kvinnofridspropositionen 1997/98:55, samlet kunnskap om størrelsen på og utviklingen av prostitusjon, samt de sosiale innsatser som ble gjort lokalt. Det ble gitt ut spørreskjemaer til samtlige politidistrikter, sosialtjenesten, restauranter, hoteller og lignende. Det ble foretatt intervjuer med sex kjøpere og kartlegging av internett.¹¹⁷

SoS-rapport -03 var på en måte en oppfølging av den forrige undersøkelsen, men datainnsamlingen var noe annerledes. Undersøkelsen bygger på intervjuer med 35 personer fra tjenestemenn innen sosialtjenesten, helsesektoren og politiet.¹¹⁸

I tillegg har forfatterne av rapporten av 2004 også snakket med noen informanter fra svenske prostituerte og politiet. De store virkningene er dessverre ikke kommet godt frem etter loven trådte i kraft. Det er få undersøkelser og skriv om forholdene før og etter loven kom. Det er veldig beklagelig.

5.1.2.1 Gateprostitusjonen

Da loven trådte i kraft var det ca. 2500 prostituerte i Sverige, ca. 650 av de var gateprostituerte.¹¹⁹ Det finnes dokumentasjon på gateprostitusjon fra Stockholm, Göteborg og Malmö. Fra 1998 til 1999 viser Socialstyrelsens undersøkelse en reduisering i gateprostitusjonen med 50 prosent.¹²⁰ Men frem til 2003 har den gått litt opp igjen. Likevel er antallet lavere nå enn før innføringen av loven. Dessverre er tallene noe usikre. Om redueringen er på grunn av den nye lovbestemmelsen eller andre faktorer, er vanskelig å si.¹²¹ Det faktum at flere prostituerte nå bruker mobiltelefoner og internett for å lage avtaler, kan være en grunn til at den synlige prostitusjonen har gått ned. Det blir opplyst i

¹¹⁶ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 34

¹¹⁷ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 34

¹¹⁸ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 34

¹¹⁹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 35

¹²⁰ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 35

¹²¹ SoS-rapport -03 s. 25

New York Times allerede i 1998 at den synlige prostitusjonen merkbart har gått ned, og er erstattet av teknologien.

SANS¹²² er Sveriges nettverk for prostituerte og de mener at sex loven har medført mange negative konsekvenser for de prostituerte. De skriver på sin hjemmeside at de gateprostituerte, rusmisbrukerne og de utenlandske prostituerte er de som er mest utsatt for de negative endringene. De viser blant annet til at;

- Kundene viser mer nervøsitet enn før og den prostituerte kan ikke ta seg tiden til å finne ut av om det er fordi de er redd for å bli oppdaget eller fordi de vil gjøre dem noe vondt.
- Risiko for smitte av seksuelt overførbare sykdommer har økt. Grunner til det er at kundene ikke lenger gir fra seg sin kontaktinfo, slik kan han ikke bli sporet opp. Hvis ei jente er blitt smittet er det vanskelig å informere kunden og å advare andre jenter mot ham.
- Det er vanskeligere å komme i kontakt med kunder og mange trenger hjelp til å markedsføre seg selv. Mange gateprostituerte havner derfor innendørs og i hendene på halliker og bakmenn.
- De prostituerte føler seg jaget av politiet. Politiet må vente med å gripe inn til den seksuelle akten er påbegynt, det kan være krenkende for den prostituerte. Politiet har til tider også vært hardhendte mot kvinnene.
- SANS nevner at nettverket mellom de prostituerte har blitt dårligere på grunn av færre kunder og den stressete situasjonen. De backer ikke opp hverandre på samme måten som før.
- De ”normale” kundene har så godt som forsvunnet og de sære blir igjen. De prostituerte er mer utsatt for vold og voldtekt enn før. Mange blir med på steder som er gjemt, slik at de ikke kan bli oppdaget av politiet, og er dermed mer utsatt for overgrep.
- Prisene har sunket og mange jenter går vekk fra kravet om kondom.

¹²² SANS, www.sans.nu

- Kundene tør ikke lenger ta kontakt med sosiale myndigheter, hvis de treffer på ei jente de mener trenger hjelp. De tar heller ikke lenger kontakt med politiet, hvis de tror noen er utsatt for menneskehandel.
- Det hender at kundene blir ranet av falske prostituerte, men tør ikke anmelde saken fordi de er redd for selv å bli dømt.¹²³

Dette er ikke noe nytt. Det er disse tingene som har kommet frem i debattene rundt kriminalisering. Det er dette motstanderne spådde kom til å skje og det er det SANS nå påstår er blitt virkeligheten.

SANS er som nevnt de prostituertes nettverk i Sverige. De er mot sexkjøpsloven og ønsker å beskytte de prostituerte. Ingen av disse negative konsekvensene er dokumentert. SANS ser det kun fra en side og kan ikke sies å være objektive aktører i diskusjonen.

5.1.2.2 Et marked innendørs

Innendørs markedet har Sverige liten oversikt over. Men som nevnt ovenfor i 5.1.2.1 var ca. 650 av de 2500 prostituerte i Sverige på den tiden loven inntrådte gateprostituerte. Det betyr at ca. 1850 jobbet innendørs.¹²⁴ Om innendørs markedet har blitt større etter kriminaliseringen er noe usikkert.¹²⁵ Noen mener bruken av mobiltelefon og internett har åpnet ett nytt marked og unge jenter rekrutteres stadig i eskortemarkedet.¹²⁶ Bruken av teknologi gjør handelen lettere å holde det skjult, anonymt og mer effektivt. De reiser rundt på stadig nye steder slik at de er vanskelig for politiet å lete opp.

Det er meget ressurskrevende for politiet å holde innendørs markedet under oppsyn og det gir usikker uttelling på grunn av bevisproblemer.¹²⁷ Politiet i Sverige hadde fra før en god oversikt over gateprostituasjonen. Da det fra midten av 1990-tallet strømmet på med utenlandske prostituerte, måtte de sette i gang tiltak på grunn av konfrontasjoner mellom de utenlandske og svenske jentene. Men innendørs markedet hadde de mindre oversikt over.

¹²³ SANS, <http://www.sans.nu/konsekvenser.htm> s. 1-3

¹²⁴ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 37

¹²⁵ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 37

¹²⁶ Sos-rapport –03 s. 25

¹²⁷ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 37

Det var vanskeligere å skaffe informasjon derifra. De opprettet en prostitusjonsgruppe i Stockholm, som brukte ressurser til spaning for å få oversikt over halliker som opererte i innendørs prostitusjonen. Prostitusjonsgruppen har bestått av to medlemmer.¹²⁸

Målet for lovbestemmelsen var først og fremst å få bort gateprostitusjonen og å hindre at nye, unge jenter begynte å prostituere seg.¹²⁹ På lengre sikt ville politiet kunne benytte ressursene som ble frigjort av at gateprostitusjonen ble redusert, til å fjerne innendørs prostitusjonen.¹³⁰ Prostitusjonsenheten i Stockholm har informasjon om at det foregår prostitusjon på restauranter, saunaer, massasjeinstitutt, bordeller osv. Det oppstår kontakt mellom kjøper og selger gjennom annonser i blader, oppslag på telefonstolper, via taxi sjåførere, internett o.l. Innendørs prostitusjon foregår ikke bare i de store byene, slik som gateprostitusjonen. Det foregår også i mindre byer og ute i distriktene.¹³¹ Men ressursene ble ikke brukt på innendørs markedet. Politiet sier selv at det må en mental forandring til i politiet for at de skal ta dette seriøst.

5.1.2.3 Vold mot prostituerte

Vold mot prostituerte har ikke blitt registrert systematisk verken før eller etter lovbestemmelsen. Det kan derfor ikke bekreftes eller avkreftes om volden mot de prostituerte har økt. Både i Sos-rapporten – 03¹³², Malmö-rapporten og Polistidningen i Malmö¹³³ kommer det frem at volden har økt og nevner de samme effektene som SANS. De prostituerte rapportskriverne har snakket med sier det samme. De prostituerte påstår videre at de blir trakassert av politiet for å finne frem til kundene. Det sies at sosialarbeiderne også har vanskeligheter med å komme i kontakt med de prostituerte og kvinnene tyr til halliker for beskyttelse.¹³⁴

¹²⁸ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 57

¹²⁹ BRÅ-rapporten s. 21 og 25

¹³⁰ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 56 og 59

¹³¹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 60

¹³² SoS-rapport – 03 s. 8

¹³³ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 39

¹³⁴ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 56

Likevel er hovedkonklusjonen i SoS-rapport -03, at de ikke kan si med sikkerhet at volden har økt. Selv om flere av deres informanter sier det nå er mer risikabelt, er det ikke dokumentert at volden har økt. Men de prostituerte føler seg redde og mer utsatt for overgrep enn før.¹³⁵ Heller ikke fra sykehus eller politi kan det dokumenteres mer eller mindre vold på prostituerte, selv om mange sier det er blitt et hardere marked med mer vold.¹³⁶

Det kommer videre frem at loven også har fått utilsiktede virkninger. Det er oppstått en ny kriminalitet der jenter opptrer som prostituerte og raner kunden. Kunden tør ikke å anmelde saken da han er redd for selv å bli tatt for forsøk på kjøp av seksuelle tjenester. Det har også hendt at prostituerte truer kunden med anmeldelse etter at tjenesten er utført. De presser ham til å betale mer for jobben enn egentlig avtalt.¹³⁷

5.1.3 Lovens effektivitet

Skal en bestemmelse være effektiv må politiet bruke mye av sin tid og sine krefter på å håndheve loven. De første årene etter lovens ikrafttredelse ble den ikke prioritert av det svenske politiet. Mange politimenn var i mot loven og holdningen til politiet avhenger av om håndhevelsen vil bli effektiv eller ikke. I 2003 ble dette tatt tak i, da regjeringen skjønte det var nødvendig å øke politiets kompetanse og kunnskap om prostitusjon og menneskehandel.¹³⁸ Det ble satt i gang trening og utdanningsprogram med stor suksess. I 2004 var arrestasjonene økt med 300 prosent.

I tillegg til at politiet må forandre sin holdning til prostitusjon, må også folket endre holdning for at loven skal virke preventivt og effektivt. Sveriges politikk mot prostitusjon og menneskehandel er å holde fokuset mot hovedårsaken til at prostitusjon foregår. Uten menns etterspørsel av kvinner og barn for seksuell utnyttelse, vil ikke den globale prostitusjonsindustrien ha mulighet for å blomstre og utvikle seg. Loven har kommet for å bli i Sverige, men det tar ofte flere år før normen loven uttrykker er festet i folks bevissthet.

¹³⁵ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 39

¹³⁶ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 39

¹³⁷ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 56

¹³⁸ Kvinnefronten s. 1

En varig endring forutsetter at mannens ansvar innen prostitusjonsspørsmålet blir omvurdert.¹³⁹

5.1.3.1 Har loven virket?

Tall fra Rikskriminalpolisen Lägesrapport 6, 7 og 8 for årene 2003, 2004 og 2005 viser en oppgang i antall saker. Fra 1999 – mars 2005 ble 914 menn rapportert og 810 saker var registrert i det nasjonale registeret i 2005. 348 av tilfellene var menneskehandel saker/kopleri og 462 tilfeller var benevnt som seksualbrudd/kopleri.

Fra 1999 - 2003 ble 30 personer dømt og straffet med fengsel for menneskehandel. I 2003 var det 21 anmeldelser om menneskehandel til prostitusjon. Bare to ble dømt, men ni ble dømt til mildere bestemmelser.¹⁴⁰ I 2004 var det 29 anmeldelser av menneskehandel og 20 personer ble dømt av mildere bestemmelser. 90 saker ble undersøkt for kjøp av sex og 20 ble dømt. I 2005 var det 44 anmeldelser i menneskehandel saker og 7 personer ble dømt, 25 for liknende saker og 32 dømt for kjøp av sex.¹⁴¹ Grunnen til at antall anmeldelser og dømte har økt, er at politiet har prioritert denne typen lovbrudd og satt inn betydelig mer ressurser enn før. Det ble gitt politiet 30 millioner i 2003 som skulle brukes til å bekjempe menneskehandel. Politiet har fått mer kunnskap om emnet og om hvordan prostitusjonsvirksomhet fungerer.¹⁴²

I 2004 regnet man i Sverige at 500 kvinner var virksomme i gateprostitusjonen mot 2500 kvinner i 1999. I Danmark var det rundt 2000 gateprostituerte i 1999, i 2004 er tallet beregnet til mellom 5500 – 7800 prostituerte.

I Sverige kommer det ca. 400 – 600 kvinner som er ofre for menneskehandel med formål til prostitusjon. I Danmark er det 2750 – 3900 kvinner og i Finland 10000 – 15000 kvinner som antas å være ofre for menneskehandel.¹⁴³

¹³⁹ Kvinnefronten s. 2

¹⁴⁰ Rikskriminalpolisen, Lägesrapport (2003)

¹⁴¹ Kvinnefronten s. 4

¹⁴² Rikskriminalpolisen, Lägesrapport (2005)

¹⁴³ Kvinnefronten s. 5

5.2 Kriminalisering vs. legalisering. Nederland har legalisert prostitusjon

Nederland har legalisert prostitusjon, det er altså en lovlig virksomhet. Det kan foregå på gata, i bordeller, på sex klubber, bak ”vinduer” og på hoteller. 1. oktober 2000 ble forbudet mot bordellvirksomhet opphevet. Formålet med opphevelsen var ønsket om bedre muligheter til å kontrollere og regulere hvordan bordeller ble drevet, at kampen mot menneskehandel ble forbedret og mindreårige ble bedre beskyttet mot seksuelt misbruk.¹⁴⁴ Nederland går ut i fra det synspunktet at prostitusjon aldri kommer til å forsvinne og er en del av virkeligheten. Regjeringen mener derfor det er viktigere å organisere prostitusjonen bedre i stedet for å forby det. I motsetning til Sverige så skiller Nederland tvangsprostituerte og frivillige prostituerte. Tvangsprostitusjon, som nederlenderne definerer som menneskehandel, er de sterkt imot og blir ikke akseptert.¹⁴⁵

Nederland har altså som mål å kontrollere prostitusjon med kjøreregler. Men politiet har kun lov til å registrere prostituerte i menneskehandel saker under etterforskning. Så selv om de har legalisert bordeller og hallikvirksomhet har de ikke en oversikt over antall prostituerte.¹⁴⁶ I følge en undersøkelse fra 2000 antok man at ca. 25000 var legale prostituerte i Nederland. I 1999 var bare 1/3 nederlendere, mens de resterende 2/3 kom fra 44 forskjellige land. Etter flere hyppige inspeksjoner av politi- og ligningsmyndighetene blant de legale bordellene, har antallet prostituerte sannsynligvis gått ned. Men likevel ser det ikke ut til at forholdene for de prostituerte har blitt noe bedre. Antall illegale bordeller øker. Barneprostitusjonen har økt fra 4000 barn i 1996 til 15000 barn i 2001 og i bordellene er 80 prosent ofre for trafficking.¹⁴⁷

Man må søke om å få åpne et bordell gjennom myndighetene, men lokale myndigheter får likevel ikke nekte noen.¹⁴⁸ Noen lokale myndigheter i Nederland ville ikke ha bordell i sin region og prøvde å nekte, men de ble tvunget til å akseptere det.¹⁴⁹ Menns

¹⁴⁴ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 67

¹⁴⁵ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 68

¹⁴⁶ Martinsson, Hanna, sexköpslagen och människohandel i ett helhetsperspektiv (2004) s. 96.

¹⁴⁷ Nettverket mot prostitusjon og handel med kvinner (2003) s. 8-9

¹⁴⁸ Nettverket mot prostitusjon og handel med kvinner (2003) s. 9

¹⁴⁹ Nettverket mot prostitusjon og handel med kvinner (2003) s. 9

behov for å gå til prostituerte har blitt normalisert. Kvinnene blir regelmessig undersøkt for kjønnssykdommer, men det blir ikke kundene. Dermed er kundene beskyttet mot overførbare sykdommer, mens de prostituerte stadig er utsatt for helserisiko.¹⁵⁰ Omtrent 10 prosent av menn i Sverige har kjøpt sex i utlandet eller hjemlandet, mot 60 prosent av mennene i Nederland. Etterspørselen er altså høy der det er legalisert.

5.2.1 Den nederlandske lovgivningen

I Nederland mener de at prostitusjon er et problem som alltid har vært der og som aldri vil forsvinne. De mener problemet bare vil bli større om man kriminaliserer prostitusjon.¹⁵¹ Straffereglene gjelder derfor bare menneskehandel. Politiet foretar kontroller i bordellene med jevne mellomrom og de er uanmeldte. Dersom det avdekkes mistanke om menneskehandel under en kontroll, skriver tjenestemannen en rapport og det vil bli foretatt en vurdering om videre etterforskning. Ved skjellig grunn til mistanke, er politiet forpliktet til å iverksette etterforskning.¹⁵²

Prostitusjon og menneskehandel blir regulert i § 250 i den nederlandske straffeloven. Etter § 250a er det straffbart å tvinge noen til prostitusjon og menneskehandel.¹⁵³ Formålet bak bestemmelsen er å straffe ufrivillig prostitusjon, men også de som oppnår vinning ved å fremme prostitusjon. Vold, misbruk av autoritet og forledelse i prostitusjonen er ulovlig. I forhold til overtalelse av mindreårige til å selge seksuelle tjenester, er ikke vold og tvang nødvendig for å oppfylle vilkårene for menneskehandel. Krysser de grensen til ett annet land, er det heller ingen krav om tvang uansett alder, for å falle inn under menneskehandel bestemmelsen, jfr. § 250a 1. seksjon nr.2.¹⁵⁴

Det er straffbart å ha sex med mindreårige mellom 12 og 18 år, selv om de tilbyr seksuelle tjenester, jfr. nederlandsk straffelov § 245. Saken kan bli påtalt ex officio dersom

¹⁵⁰ Nettverket mot prostitusjon og handel med kvinner (2003) s. 9

¹⁵¹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 65

¹⁵² Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 77

¹⁵³ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 69

¹⁵⁴ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 70

den prostituerte er mellom 12 og 16 år. Uansett om det omfatter prostitusjon er sex med en mindreårig under 12 år alltid straffbart, jfr. nederlandsk straffelov § 244.¹⁵⁵

Gjerningsbeskrivelsen i straffebudet omhandler også prostituerte som prostituerer seg av egen fri vilje, men som blir hindret i å slutte med dette arbeidet. Er den prostituertes fysiske integritet og frihet til å velge presset på noen slags måte faller det inn under bestemmelsen.¹⁵⁶

5.2.2 Virkninger av legaliseringen

5.2.2.1 Gateprostitusjon

Det er i bordellene forbudet mot prostitusjon er opphevet, men her som i andre land foreligger prostitusjon også på gata. En del av kommunene i Nederland har valgt å regulere gateprostitusjonen også. I mange byer er prostitusjon kun tillatt innen avgrensede områder. Vedtektene som ble laget for å regulere disse områdene, ble begrunnet med klager på ro og orden og forsøpling av sprøyter og annet i gatene.¹⁵⁷ På 80 – tallet innførte mange byer toleransesoner. ”The Zone” er en gate eller et område utpekt av kommunen for tillatt prostitusjon. En offisiell sone, en varmestue og et arbeidsområde er tre deler som nå anses nødvendige for en fungerende sone. Sonen har et tilfluktssted der de prostituerte kan oppholde seg når de ønsker en pause, spise og drikke noe, snakke med andre prostituerte og ansatte og motta eller kjøpe kondomer. De kan treffe lege og få konsultasjoner etter eget ønske og vilje. Det er tilrettelagt et parkeringsområde innenfor sonen, der de kan jobbe med kundene.¹⁵⁸ Sonene har fungert veldig bra i noen byer, og mindre bra i andre. Toleransesonen må hovedsakelig ha evne og mulighet til å tilpasse seg forandringer i samfunnet som gateprostitusjonen blir påvirket av for å bli en suksess. Er regelverket fleksibelt kan det lett tilpasses gatemarkedets realiteter. Det avgjør i stor grad om sonen kan opprettholdes og fungere.¹⁵⁹ Toleransesonen i Amsterdam er et eksempel på en

¹⁵⁵ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 70

¹⁵⁶ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 70

¹⁵⁷ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 73

¹⁵⁸ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 73

¹⁵⁹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 73

toleransesone som ikke har fungert. Kommunen valgte å plassere sonen langt utenfor sentrum, det resulterte i at veldig få prostituerte tok den i bruk. Det er stort sett narkomane som prostituerer seg på gata og de vil være i sentrum der markedet for narkotikaen ligger. Toleransesonen var rett og slett for langt unna sentrum.¹⁶⁰ På gata utenfor toleransesonen og de ”åpningstidene” den har, er prostitusjon forbudt. Men andre steder der det ikke er regulering er det tillatt så lenge det ikke forstyrrer ro og orden.

5.2.2.2 Vold

Etter opprettelsen av toleransesoner har volden på gaten blitt redusert.¹⁶¹ Politiet og de prostituerte har god kontakt og de andre jenter melder ifra hvis ei har vært borte for lenge. De har ikke et eget system i forhold til vold mot prostituerte, men registreringer fra toleransesonen viser at det foreligger sjelden vold.¹⁶² Inne på bordellene har de liten oversikt over. Politiet har fått en økning i henvendelser fra politiet, noe de tolker som mer tiltro til politiet nå enn før, og ikke fordi det har blitt verre for de prostituerte.¹⁶³

5.3 Erfaringer fra politiet

Erfaringer fra politiet etter legaliseringen er at de har fått bedre kontakt med aktørene innen prostitusjonen.¹⁶⁴ Det skaper mer åpenhet og dialog. Legaliseringen har ført til at sexindustrien har blitt mer gjennomsiktig, det er positivt for politiet som etterforsker menneskehandel. Det er lettere å skaffe informasjon og etablere kontakter. Både prostituerte, kunder og bordelleiere har fått tillit til politiet.¹⁶⁵ Fra de illegale bordellene er det vanskeligere, men politiet får likevel inn 50 prosent av klagen fra prostituerte i den illegale delen av prostitusjonen.¹⁶⁶ 95 prosent av 350 klager i 2003 har kommet fra de

¹⁶⁰ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 74

¹⁶¹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 66

¹⁶² Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 67

¹⁶³ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 67

¹⁶⁴ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 79

¹⁶⁵ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 79-80

¹⁶⁶ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 80

prostituerte.¹⁶⁷ Klagene blir notert og etterforsket som menneskehandel dersom vilkårene for det er til stede. I 2002 falt det dom i 95 saker om menneskehandel, der det i 83 tilfeller ble domfellelse. I 2003 var det 60 store etterforskninger der alle siktede ble dømt.¹⁶⁸ 50 prosent av ofrene for menneskehandel gikk tilbake til prostitusjon etter at de fikk tre måneders refleksjonsperiode.¹⁶⁹ Etter en evaluering fant regjeringen ut at dette var på grunn av mangel på tilbud til utdanning, arbeid og psykologisk bistand i perioden. Etter dette vil ofrene nå bli tilbudt flere sosiale tilbud for å engasjere dem i perioden, så de forhåpentligvis velger vekk å gå tilbake til prostitusjon.¹⁷⁰ Noen bordelleiere reklamerer med at de er kontrollert og i orden fra myndighetens side. Det ser politiet som positivt. Det kan føre til at flere kunder velger vekk de illegale, fordi de selv gjerne vil følge myndighetenes regler.

5.4 Kriminalisering i Finland

Finland har i 2006 fått en ny bestemmelse mot forbud av kjøp av seksuelle tjenester fra personer som er ofre for menneskehandel, strafflagen § 8. Forslaget til ny bestemmelse fra regjeringen gikk ut på et generelt forbud om kjøp av sex. En kriminalisering ville fremme allmenn sosial likhet blant mennesker og likestilling mellom kjønnene. Kriminaliseringen ville være med å motvirke halliker og menneskehandel. Og det ville være med på å gi de prostituerte bedre vilkår ved at en kriminalisering kunne gi halliken mindre makt.¹⁷¹ Proposisjonen så også negative sider ved en eventuell kriminalisering. Prostitusjonen kan bli mer skjult, da kan bakmenn få mer makt over de prostituerte, de prostituerte kan befinne seg i en verre situasjon enn før og ikke minst vil sex kjøpere kunne vegre seg mot å si ifra om mistanke til menneskehandel.¹⁷²

Regjeringen ville videre ikke gå inn for å kriminalisere kjøp av sex fra ofre for menneskehandel, da det vil by på problemer. Selv om en slik løsning ville kunne oppnå de

¹⁶⁷ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 80

¹⁶⁸ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 80

¹⁶⁹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 80

¹⁷⁰ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 80

¹⁷¹ RP 221/2005 rd s. 15

¹⁷² RP 221/2005 rd s. 15-16

målene som stilles for kriminaliseringen og den ville bli en symbollov som fordømmer alvorlige former av prostitusjon, men det vil bli for store bevis vansker.¹⁷³

Justiskomiteen vurderte det som kom frem i proposisjonen, men kom frem til at det bare burde være forbudt å kjøpe sex fra ofre for menneskehandel.¹⁷⁴ De begrunner sitt forslag med at en generell kriminalisering av kjøp av sex vil krenke retten til den seksuelle selvbestemmelsesretten. Ikke minst fordi det er snakk om å straffebestemme en handling som gjelder et meget intimt område ved privatlivet, og som innskrenker selvbestemmelsesretten til hver enkelt.¹⁷⁵ Justiskomiteen mente at selvbestemmelsesretten var så viktig å beskytte, at strafferettslige regler kunne settes inn for å nå målet.¹⁷⁶

5.4.1 Ordlyd

”8§ Utnyttjande av person som är föremål för sexhandel

Den som genom att utlova eller ge en ersättning som representerar ett direkt ekonomiskt värde får någon som er föremål för ett brott som avses i 9 eller 9a § eller i 25 kap. 3 eller 3 a § att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling skall, og gärningen inte utgör brott enligt 8 a §, för utnyttjande av person som är föremål för sexhandel dömas til böter eller fängelse i högst sex månader.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms också den som drar fördel av en ersättning enligt 1 mom. som utlovats eller getts av en tredje part genom att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling med en person som är föremål för ett brott som avses i nämnda moment.

Försök er straffbart.”

¹⁷³ RP 221/2005 rd s. 20

¹⁷⁴ LaUB 10/2006 rd, s. 3

¹⁷⁵ LaUB 10/2006 rd, s. 3

¹⁷⁶ LaUB 10/2006 rd, s. 3

5.4.1.1 Ersättning

Justiskomiteen var enig med Regjeringen om at vederlaget må ha en direkte økonomisk verdi og at det skulle komme klart frem i teksten.¹⁷⁷ Det vil si at bestemmelsen vil ha en snevrere grense enn vilkåret til vederlag for kjøp av sex fra mindreårige. Der kreves kun ”ersättning”, som også kan være en for eksempel godkjenning av en studieoppgave.¹⁷⁸

Likevel er det ikke et krav at vederlaget skal være gitt i penger, men vederlaget må være en forutsetning for samleiet.¹⁷⁹

5.4.1.2 ”Samlag” eller ”jämförlig sexuell handling”

Det kreves etter bestemmelsen at det skal foreligge samleie eller i en derved likestilt seksuell handling. Samleie er definert i 20 kap. 10 § 1 mom som inntregning med kjønnsorgan i en annens kjønnsorgan. Likestilt seksuell handling kan etter proposisjonen 20 kap. i straffeloven (RP 6/1997 rd) være minst en intensiv berøring av en annens kjønnsorgan.¹⁸⁰

5.4.1.3 Annet ledd

Er vederlaget betalt av en tredjemann, kan likevel den som utfører den seksuelle handlingen med en prostituert som er offer for menneskehandel straffes hvis han vet et vederlag har funnet sted. Det er like straffverdig enn om man selv har betalt for omgangen.¹⁸¹

5.4.1.4 Skyldkravet

Skyldkravet i bestemmelsen er det finnene kaller ”omstendighetsuppsåt”.¹⁸² Det betyr at spørsmålet om skyld beror på hvor bevisst kjøperen har vært på de omstendighetene som den objektive delen av bestemmelsen krever for å bli oppfylt. Det kan være vanskelig å

¹⁷⁷ LaUB 10/2006 rd, s. 4

¹⁷⁸ RP 221/2005 rd s. 53

¹⁷⁹ LaUB 10/2006 rd s. 4

¹⁸⁰ LaUB 10/2006 rd s. 4

¹⁸¹ LaUB 10/2006 rd s. 4

¹⁸² LaUB 10/2006 rd s. 4

bedømme om kunden har tilstrekkelig skyld.¹⁸³ Men det er ofte omstendigheter rundt kjøpet som kunden kan oppfatte som tegn på at den prostituerte er utsatt for menneskehandel. Justiskomiteen anfører at typiske tegn kan være at man får kontakt med den prostituerte gjennom en mellommann, eller man gir vederlaget til en annen enn den prostituerte. Det kan også være et tegn på organisert virksomhet hvis man kommer over en annonse på nettet der det tilbys seksuelle tjenester mot betaling, spesielt hvis det er flere liknende annonser fra flere personer på samme web side. Om den prostituerte har begrensninger på sin bevegelsesfrihet er et annet tegn.¹⁸⁴

5.4.1.5 Forsøk

Forsøk er straffbart både etter første og andre ledd, jfr. tredje ledd. De straffbare handlingene som blir utført etter bestemmelsen, er så alvorlige at ”utskottet” mener at den forebyggende effekten skal forsterkes ved at forsøk også er straffbart.¹⁸⁵

5.4.2 Resultater

Denne bestemmelsen er såpass ny at der ennå ikke har fått noen resultater eller erfaringer å hvordan loven fungerer i praksis.

6 Vil et forbud påvirke menneskehandelen

En av begrunnelsene fra regjeringen bak ønsket om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester er å bekjempe menneskehandel. Målet er at holdninger vil bli endret som følge av straffebudet og deretter reduseres etterspørselen og markedet for prostitusjon, som igjen vil forhindre at personer blir utsatt for menneskehandel.¹⁸⁶ I forhold til spørsmålet om vi bør kriminalisere kjøp av sex vil og om det vil påvirke menneskehandelen, vil jeg se på de

¹⁸³ LaUB 10/2006 rd s. 4

¹⁸⁴ LaUB 10/2006 rd s. 4

¹⁸⁵ LaUB 10/2006 rd s. 4

¹⁸⁶ Justis- og politidepartementet, Høringsnotat (2007) s. 2

reglene vi har i Norge som omhandler menneskehandel og vurdere om et forbud mot kjøp av sex vil gi ofrene for menneskehandel et sterkere vern enn de har i dag.

Trafficking er vår tids slaveri. FN anslår at hvert år er mellom en og fire millioner kvinner og barn utsatt for trafficking. Flesteparten ender opp i prostitusjonsindustrien.¹⁸⁷ Menneskehandel er et globalt problem, det er ofte organisert av internasjonale kriminelle organisasjoner som er styrt av multikriminelle bakmenn. Mange kvinner vet de skal jobbe som prostituerte, men har ingen anelse om forholdene som venter dem. Andre tror de skal jobbe som servitører eller dansere og blir lurt med dette til å forlate landet. Flere opparbeider gjeld til bakmennene til for eksempel reiseutgifter. Deretter nektes kvinnen med vold og trusler og returnere til hjemlandet før gjelden er betalt.¹⁸⁸

Det er bakmenn og halliker som tjener på menneskehandel. Det er store penger å tjene og det er sannsynlig at bakmennene vil tenke over hvor det er mest lønnsomt å drive sin virksomhet og hvor det er minst sjanse for å bli tatt.¹⁸⁹

6.1 Gjeldende rett

Vi har allerede lovgivning mot handel med mennesker og vi har flere bestemmelser som forbyr handlinger som utføres i forbindelse med menneskehandel. Alle handlinger som profitterer på andres prostitusjon er straffbart i Norge, jfr. strl. §§ 202 og 224. I tillegg har vi ratifisert flere internasjonale konvensjoner om menneskehandel og i 2005 satte regjeringen opp en nasjonal plan mot handel med kvinner og barn.

6.1.1 Hallikvirksomhet, strl. § 202

Strl. § 202 rammer bakmennene og hallikene i prostitusjonen. Prostitusjonen i seg selv er ikke straffbar, men de som tvinger andre til prostitusjon og selv tjener penger på det.

6.1.1.1 Ordlyd

§ 202

”Den som

¹⁸⁷ Prostitusjon og handel med kvinner s. 4

¹⁸⁸ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 s. 5

¹⁸⁹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 86

- c) fremmer andres prostitusjon eller
- d) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte, straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag”.

6.1.1.1.1 bokstav a

Etter bokstav a så straffes de som ”fremmer” noen til prostitusjon. Det innebærer å bidra til at prostitusjonen kan foretas. Det kan foregå på flere måter og er det er det samme hvordan det skjer. Det kan bestå i mellommannsvirksomhet, slik som organisering av sex-klubber med tilgang til prostituerte, transporter til kunder eller lignende. Det kan også komme inn under straffebestemmelsen om man stiller rom til disposisjon for prostitusjon.¹⁹⁰

Selv om den prostituerte ville prostituert seg med eller uten hjelp fra den andre personen, er medvirkeren sine handlinger straffbar, jfr. Rt-1984-681.

6.1.1.1.2 bokstav b

Etter bokstav b kan ikke en utleier straffes dersom han er bundet av en utleiekontrakt der det ikke er noen hjemmel for oppsigelse, da han forstår at lokalene brukes til prostitusjon. Det er annerledes hvis utleieren har muligheten til å si opp avtalen, men unnlater å gjøre det, selv etter han har forstått hva lokalene brukes til.¹⁹¹

I Rt-2006-1685 ble en utleier dømt til fengsel i 10 måneder for utleie av lokaler som ble brukt til prostitusjon. Forsvareren hevdet at så lenge lokalene ble leid ut til bo formål og ikke til bordellvirksomhet, så kunne ikke tiltalte straffes. Men Høyesterett kom frem til at meningen, i følge forarbeidene, har vært at all utleie av lokaler som brukes til prostitusjon i utgangspunktet rammes av loven. Hensynet til utleieren er ivaretatt ved skyld kravet.

¹⁹⁰ Lødrup (2005) note 1609 s 110

¹⁹¹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 88

Vilkåret for straff går ikke ut på om hva formålet med utleien er, men om utleieren ”forstår at utleien skal brukes til prostitusjon” eller utviser grov uaktsomhet i så måte.

I Rt-2004-331 ”Skippagurradommen”, var spørsmålet om personene som drev en campingplass der det foregikk prostitusjon kunne straffes etter strl. § 206 (2) bokstav a, nåværende § 202 (1) bokstav b. Lagmannsretten fant det bevist utover enhver tvil at de tiltalte var klar over virksomheten, dens omfang og at de fremmet virksomheten. Driften baserte seg nesten utelukkende på russiske kvinner som var invitert til landet av A, som garanterte for deres opphold i Norge. Alt tydet på at pengene gikk direkte til kvinnene. Men gjennom utøvelsen av den daglige driften av campingplassen; mottak av gjestene, fordelte dem på hyttene, ryddet hyttene, betalte regninger og lignende, la de forholdene til rette for prostitusjon på stedet. De tiltalte ble dømt.

6.1.1.1.3 ”offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr”

Annet ledd rammer den som tilbyr, formidler eller etterspør seksuelle tjenester ved ”offentlig kunngjøring”. Det kan tolkes som om gateprostitusjon faller innenfor ordlyden, i og med at de går rundt på gaten og tilbyr sine tjenester. Men bestemmelsen må tolkes innskrenkende, for prostitusjon som sådan er jo ikke straffbart. Men de prostituerte kan straffes hvis de annonserer for sine tjenester. Mens halliker og bakmenn kan straffes for å tilby tjenester fra sine prostituerte.¹⁹²

Det er bare ”utvetydig” formidling som rammes. Altså de klare tilfellene av formidling. Det begrunnes i at det er stort sett den utvetydige formidlingen som folk reagerer på. Bestemmelsen rammer også kunden som utvetydig annonserer etter seksuelle tjenester. Redaksjonen som setter inn annonsen i media kan straffes.

6.1.1.1.4 ”Prostitusjon”

Tredje ledd inneholder en legaldefinisjon av uttrykket ”prostitusjon”. I NOU 1997:23 kom utvalget frem til at uttrykkene ”utukt som erverv” og ”ervervsmessig utukt” bør erstattes med begrepet prostitusjon, som bør legaldefineres. Meningen var at det ikke skulle være

¹⁹² Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 117

tvil om hva prostitusjon dreier seg om, nemlig kjøp og salg av seksuelle tjenester.¹⁹³ Med prostitusjon menes altså at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.¹⁹⁴ Definisjonen er kjønnsnøytral, i og med at også gutter prostituerer seg.

6.1.2 Menneskehandel, strl. § 224

Denne bestemmelsen bygger på Palermoprotokollen, FNs protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn.¹⁹⁵ Menneskehandel defineres som rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer med sikte på utnytting etter protokollen.¹⁹⁶ Det ble foreslått en helt ny ordlyd til § 224, slik at bestemmelsen ville bli mer moderne og mer dekkende for hvordan menneskehandelen virker i dag. Med en slik bestemmelse ble det mulig for Norge å ratifisere protokollen om menneskehandel, på grunn av at flere forhold ville falle inn under protokollens artikkel 3 enn det gjorde i den norske lovgivningen. Et eget straffebud vil virke enda mer effektivt, og i tillegg hadde både Sverige og Danmark et eget straffebud, som kunne gi et feilaktig inntrykk om at menneskehandel ikke er kriminalisert i Norge.¹⁹⁷ Angående gjerningsbeskrivelsen mente departementet man måtte ta utgangspunkt i definisjonen i FN-protokollen, men at ordlyden i tillegg måtte tilpasses norske lovgivningstradisjoner.

6.1.2.1 Ordlyd

§ 224

”Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- e) prostitusjon eller andre seksuelle formål
- f) tvangsarbeid
- g) krigstjeneste i andre land eller
- h) fjerning av vedkommendes organer,

¹⁹³ NOU 1997:23 s. 69

¹⁹⁴ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 117

¹⁹⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 56

¹⁹⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 58

¹⁹⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 59

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

På samme måte straffes den som

- d) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
- e) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- f) gir betaling til eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte.”

6.1.2.2 Nærmere om bestemmelsen

Straffebudet rammer den som utnytter eller den som forleder noen til å la seg utnytte til visse formål, med bruk av tvang, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd. Jeg vil se nærmere på hva dette innebærer.

6.1.2.2.1 ”Utnytter”

Det å utnytte en person vil si å bruke denne personen for å oppnå en fordel til seg selv. Det trenger ikke være en økonomisk fordel, det kan for eksempel også være at man oppnår en viss posisjon i et bestemt miljø.¹⁹⁸

Departementet mente at det samme straffebudet ikke bare skulle straffe bakmennene, men også den som faktisk står for utnyttelsen. Selv om § 224 da ville overlappe § 202, så gikk flertallet av høringsinstansene inn for det samme. Departementet mente en

¹⁹⁸ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 97

bestemmelse mot menneskehandel måtte omfatte både bakmennene og den som står for selve utnyttelsen. Andre mente at uttrykket ”utnytter” ville spenne for vidt, det kunne til og med omfatte horekundene. Departementet konkretiserer derfor innholdet i bestemmelsen til å gjelde visse midler som er benyttet i utnyttelsen.¹⁹⁹

Strl. § 224 sier ikke noe om samtykke fra den prostituerte har noen betydning, da departementet fant det unødvendig. ”Finner domstolen at noen har blitt utnyttet, ligger det i dette at vedkommende reelt sett ikke har samtykket til de handlinger han eller hun er blitt utsatt for.”²⁰⁰

6.1.2.2.2 ”Forlede”

Forleder man en person, påvirker man personen psykisk til å gjøre noe, personen blir ført bak lyset, lurt eller overtalt til å gjøre noe han eller hun ellers ikke ville gjort. En kvinne blir for eksempel med til Norge frivillig, fordi hun tror hun skal få en god jobb eller gifte seg med en snill mann. Hun har ingen anelse om at hun kommer til å ende opp som prostituert.²⁰¹

6.1.2.2.3 ”Vold”

Utrykket ”vold” skal forstås på samme måte som i strl. § 228.²⁰² ”Vold” forutsetter at det har skjedd en kraftanstrengelse mot en annens legeme. For eksempel ved å slå, sparke, klype eller lugge en annen. Ved vurderingen om det er utøvet vold kan man trekke inn momenter som graden av voldsomhet, handlingens krenkende karakter osv.²⁰³ Gjerningsmannen behøver ikke å berøre fornærmede, også kasting av stein eller snøball kan ansees som vold.

6.1.2.2.4 ”Trusler”

¹⁹⁹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 62 og 64

²⁰⁰ Rt-2006-111

²⁰¹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 61

²⁰² Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 97

²⁰³ Andenæs (1996) s. 42-44

Utrykket ”trusler” skal forstås på samme måte som i strl. § 227. Det er en trussel om en person ved ord eller handling, truer en annen med en straffbar handling. Det er et vilkår at trusselen må fremkalle alvorlig frykt, jfr. strl. § 227.

6.1.2.2.5 Misbruk av ”sårbar situasjon”

Misbruk av sårbar situasjon vil si at en person ikke har ett reelt eller akseptabelt valg til å gjøre annet enn å underkaste seg ”handlerne”.²⁰⁴ I Rt-2006-111 ble to menn dømt til henholdsvis fem og tre års fengsel for grov menneskehandel, jfr. strl. § 224 (1) bokstav a, jfr. (2) bokstav b, jfr. (4), jfr. § 60a. Det aktuelle alternativet i denne saken var utnyttelse av person til prostitusjon ved misbruk av en sårbar situasjon. Høyesterett la vekt på uttalelsene i forarbeidene om sårbar situasjon, at en person ikke har ett reelt eller akseptabelt valg til å gjøre annet enn å underkaste seg ”handlerne. Det innebærer også der kvinnen frivillig prostituerer seg, men hennes sårbare situasjon blir utnyttet og hun har ikke et reelt valg til annet enn å underkaste seg bakmennenes ønsker.²⁰⁵ Om en person er i en sårbar situasjon må bygges på en samlet vurdering av flere forhold, sier Høyesterett. Man må blant annet se til offerets livssituasjon før utnyttelsen, og omstendigheter ved den situasjonen hun under utnyttelsen bringes inn i. Det sentrale er hennes reelle valgmuligheter.

6.1.2.2.6 ”Utilbørlig atferd”

Annen utilbørlig atferd ligger blant annet i å lage falske ekteskaps- eller arbeidsannonser for å lure personer inn i prostitusjon eller tvangsarbeid. ”Dept bondage” er et eksempel på utnyttelse gjennom utilbørlig atferd.²⁰⁶ Personer blir tilbudt arbeid i utlandet.

Arbeidsgiveren har betalt reisen og arbeidstakeren står derfor allerede i gjeld til arbeidsgiver når han begynner arbeidet. Lønnen er lav og arbeidsgiver trekker i tillegg fra kost og losji, derfor må arbeidstakeren jobbe lenge før han får disponere sine egne penger, og kommer seg ut av forholdet.

6.1.2.2.7 Annet ledd

²⁰⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 61

²⁰⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 61

²⁰⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 98

I annet ledd straffes de som legger ”forholdene til rette for utnyttelse eller forledelse”. For at mennesker kan etterspørres og tilbys som varer i et marked må noen tilrettelegge det for dem. Det kan for eksempel være en person i mottagerlandet, som gir dem bosted, setter ut annonser eller lignende. De mest sentrale handlingene bakmenn står for er nevnt uttrykkelig i bestemmelsen, ”å anskaffe, transportere eller motta personen”. Da er man sikker på at disse faller inn under bestemmelsen, men listen er ikke fullstendig.

Andre ledd bokstav b inneholder en generell medvirkningsregel²⁰⁷

6.1.2.2.8 Personer under 18 år

Blant annet Riksadvokaten mente det burde nevnes særskilt at midlene for utnyttelse som er beskrevet i første ledd burde gjøres som unntak for handel av mindreårige.

Departementet sa seg enig med Riksadvokaten og foreslo at det kom inn i tredje ledd.²⁰⁸

Det blir også innført som grov menneskehandel, hvis offeret er under 18 år.

6.1.3 Andre norske bestemmelser

Vi har også straffebestemmelser der kunder som kjøper sex fra prostituerte under tvang, kan falle inn under gjerningsbeskrivelsen.

6.1.3.1 Voldtekt, § 192

En person som kjøper sex kan bli rammet av voldtektsbestemmelsen, hvis han er klar over at den prostituerte er tvunget til å selge sex, jfr. blant annet Rt-2006-1319. Domfelte ble straffet etter § 192, (1) bokstav a, fordi han ”forsettlig utnyttet det tvangsregime som kvinnene befant seg i”.²⁰⁹ I lagmannsretten kom de frem til at de hadde funnet bevist at han var fullt klar over at kvinnene ikke innlot seg med ham frivillig. Han hadde gjort en avtale med en av hovedmennene om at han kunne ha sex med de to kvinnene etter eget valg. Han visste at jentene var i fangenskap og var redde for å ikke gjøre som bakmennene ville.²¹⁰

²⁰⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 64

²⁰⁸ Ot.prp. nr. 28 (2002-2003) s. 66

²⁰⁹ Justis- og politidepartementet, Høringsnotatet (2007) s. 2-3

²¹⁰ Justis- og politidepartementet, Høringsnotatet (2007) s. 3

6.1.4 Medvirkning til menneskehandel

Kjøp av seksuelle tjenester kan også bli sett på som medvirkning til menneskehandel etter strl. § 224, (2) bokstav b første alternativ. Bokstav b er et generelt medvirkningstillegg. Det gjelder det samme for medvirkeren at han selv må ha brukt de samme virkemidler som i første ledd eller annet ledd bokstav a, eller med forsett har visst at slike midler ble brukt.²¹¹ Særlig aktuelt vil vilkåret ved utnyttelse av ”sårbar situasjon” være, hvis kjøperen er klar over at hun kan være offer for menneskehandel og at hun ikke har annet valg enn å gjøre det som hun blir fortalt av bakmennene. Forarbeidene har likevel ikke tatt direkte stilling til dette spørsmålet og det er heller ikke vært brukt i praksis.²¹²

6.1.5 Misbruk av avhengighetsforhold, strl. § 193

Hvis et økonomisk avhengighetsforhold misbrukes for å oppnå seksuell omgang, kan det bli sett på som kjøp av seksuelle tjenester. Er en person avhengig av økonomiske bidrag fra en annen, kan den personen utnytte sin posisjon til å kreve sex. Selv om det ikke er et direkte kjøp, så vil den som er avhengig økonomisk se ingen annen utvei enn å gjøre som han vil.

Dette viser at vi har flere bestemmelser i norsk rett som rammer både halliker, bakmenn, medvirkere og også kunder. Men alle bestemmelsene inneholder krav om tvang. En kriminalisering av sex-kjøp vil dermed bare få betydning for frivillig prostitusjon.

6.2 Vil kriminalisering av horekundene virke inn på menneskehandel?

For at bakmennene skal profittere på menneskehandelen, så vil de se an forholdene i ethvert mottakerland. Det er klart at der det er mindre etterspørsel vil det være et dårligere marked. Men selv om Norge kriminaliserer horekundene og noen kunder velger å ta avstand fra kjøp av sex, vil det fortsatt være et marked for prostitusjon. Det markedet vil bakmenn utnytte på flere måter.²¹³ Likevel støtter seks av åtte politimestere som uttalte seg

²¹¹ Lødrup (2005) note 1744, s. 115

²¹² Justis- og politidepartementet, Høringsnotatet (2007) s. 3

²¹³ Politidirektoratet s. 2

om høringsnotatet, innføring av sex-kjøp. Politimestrene i Oslo og Sør-Trøndelag mener forbudet vil være en viktig del i bekjempingen av menneskehandel. Kriminaliseringen vil virke forebyggende i og med at det vil bli mindre attraktivt å være prostituert i Norge og å bringe prostituerte til Norge. Så lenge det er lovlig å selge seksuelle tjenester, vil prostitusjonsmarkedet være svært lukrativt og relativt ”trygt” for bakmennene.²¹⁴

Politimesteren i Troms vil heller satse mer på tiltakene i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006 – 2009. Han antar at etterspørselen vil gå noe ned, men at det kun vil gå utover de gateprostituerte. Således vil innendørs markedet gå sin vante gang. Politimesteren i Telemark går videre inn på det faktum at vi allerede har flere bestemmelser mot menneskehandel og at et nytt straffebud først og fremst vil være et forbud mot ”frivillig sex handel mellom myndige personer uten bakmenn”.²¹⁵

Politidirektoratet ser at en kriminalisering vil ha positive effekter med at den synlige prostitusjonen vil bli redusert. Men er ikke overbevist om at den vil ha avgjørende betydning mot menneskehandel. Selv om kriminaliseringen vil bidra til at det bringes inn færre utenlandske prostituert til Norge, vil ikke det hindre bakmenn i å sende dem til andre land.²¹⁶

I følge Kirkens Bymisjon er arbeid mot menneskehandel ikke det samme som arbeid mot prostitusjon. De anfører at ikke all prostitusjon er menneskehandel, og at det allerede er tilstrekkelig lovgrunnlag for å straffeforfølge menneskehandel i norsk lov. Kirkens Bymisjon mener en kriminalisering av horekundene ikke er nødvendig i bekjempelsen av menneskehandel.²¹⁷

6.3 Har Sveriges erfaringer påvirket markedet for menneskehandel?

Ved å vurdere Sveriges erfaringer med sexkjøpsloven, kan vi få en indikasjon på om den har virket positivt eller negativt inn på menneskehandelen. Ett av formålene til

²¹⁴ Politidirektoratet s. 2

²¹⁵ Politidirektoratet s. 2

²¹⁶ Politidirektoratet s. 3

²¹⁷ Kirkens Bymisjon

departementet med forslaget til den nye bestemmelsen, er at den skal redusere markedet for menneskehandel.

6.3.1 Positive effekter

Det er blitt mottatt signaler fra Europol at Sverige ikke lenger er ett attraktivt marked for menneskehandlere. Bakmennene er forretningsmenn som kalkulerer profitt, marketingmetoder og risiko når de velger hvilket land de skal selge kvinnene til prostitusjon. Menneskehandlerne merker seg for eksempel at kvinnene må transporteres til kjøperne, det tar tid og det blir færre kunder per kvinne. Kundene i Sverige vil være mer engstelig for å bli arrestert og dømt og ber om full diskresjon fra hallikene og menneskehandlerne. Bakmennene blir tvunget til å ha flere bordelleiligheter og skifte lokalitet oftere for ikke å bli oppdaget, noe som vil bli kostbart. Derfor drar menneskehandlerne med seg kvinnene til andre land.²¹⁸

At sexkjøpsloven i Sverige også skulle ha en effekt på menneskehandel ble ikke spesielt nevnt eller diskutert. Men politiet i Sverige har flere ganger uttalt seg om lovens effekt på menneskehandel. Som dens positive effekt nevner politiet at flere av de kvinnene de har avhørt har sagt at halliker og bakmenn ikke anser Sverige som et bra marked. På grunn av allerede nevnte forhold fra Europol.²¹⁹

6.3.2 Negative effekter

I følge Stridbeck-rapporten er det også kommet noen negative effekter på forebygging av handel med kvinner og barn med den nye loven. Spesielt er det blitt svært vanskelig å få kunder til å vitne om halliker og bakmenn. Ved å vitne kan de avsløre at de selv har gjort noe straffbart, dermed er de fritatt for vitneplikten.²²⁰

²¹⁸ Kvinnefronten s. 5-6

²¹⁹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 87

²²⁰ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 88-89

Rapporten viser til at sexkjøpsloven har gjort etterforskningen mot menneskehandel vanskeligere. Prostitusjonen foregår mer skjult, det er derfor vanskelig for politiet å vite hvor prostitusjonen foregår.²²¹

Videre anfører forfatterne i rapporten at sexkjøpsloven kompliserer det internasjonale politisamarbeidet. Sverige syn på prostitusjon viker fra mange andre land. Sverige mener at etterspørselen på kvinner i prostitusjon utgjør markedet for menneskehandelen. I følge rapporten ser de fleste andre land ingen sammenheng mellom prostitusjon og menneskehandel.²²²

7 Konklusjon

Jeg hadde som problemstilling til oppgaven om vi bør kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester og om det vil kunne bekjempe menneskehandel. Jeg har sett på argumenter for og imot og mener at det er en overdrivelse å si at all prostitusjon er overgrep på kvinner. Det er en forskjell på ”frivillig” prostituerte og menneskehandel. Når det gjelder menneskehandel er det snakk om tvang.

At prostitusjonen vil reduseres er basert på et veldig tynt grunnlag, vi kan ikke med sikkerhet si at det blir en reduksjon. Erfaringer fra Sverige sier at gateprostitusjonen har gått ned, men det er svært usikre tall knyttet til skjult prostitusjon. Muligheten for at prostitusjonen vil ”gå under jorda” er meget aktuell, og de prostituerte kan få en verre hverdag. Dette vanskeliggjør politiets og myndighetenes kontroll av prostitusjon. Likevel kan det basert på de svenske erfaringene ikke dokumenteres at situasjonen har blitt verre, men at det foregår prostitusjon er helt sikkert og om det er færre prostituerte enn før finnes det ingen oversikt over.

Å kriminalisere en handling bare fordi samfunnet misliker den, er ikke nok. Det må være en skadefølge. Selv om frivillig prostituerte også har skadefølger, så er det etter min

²²¹ Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 90

²²² Justis- og politidepartementet, Rapport (2004) s. 90

mening en skade de gir seg selv, og derfor ikke straffbart. Man skal kunne bestemme over sin egen kropp og sitt eget liv. Kriminalisering er heller ikke hensiktsmessig, fordi skadevirkningene vil være større enn nyttevirkningene. En kriminalisering vil heller ikke være hensiktsmessig før vi har prøvd andre tiltak som kan redusere prostitusjon.

Strl. § 203 har vært svært lite brukt og mye tyder på at den bare er en symbollov i Norge. Ennå er ingen dømt etter bestemmelsen alene, kun i konkurrens med andre bestemmelser. Jeg har ingen tro på at en generell kriminalisering vil fungere noe bedre, særlig med tanke på de store bevisproblemene. Det sies at politiet i Sverige ofte må tre inn etter at den seksuelle omgangen er i gang, for å skaffe bevis. Da er det ikke snakk om å beskytte de prostituerte eller forhindre straffbare handlinger. Selv om det kan virke avskrekkende på kundene.

Nederland kontrollerer prostitusjon i stedet for å kriminalisere det. Men også her er det både negative og positive sider. Selv om jeg mener at de prostituerte skal få bestemme selv, så syntes jeg ikke at samfunnet skal legalisere prostitusjon. Da vil vi på samme tid gi ut signaler fra samfunnet om at det er greit å prostituere seg og det mener jeg er feil. Selv om jeg mener de kan velge selv, syntes jeg ikke at samfunnet skal oppfordre til det.

Finland har gått inn for en løsning jeg etter min mening syntes er den beste. De verken kriminaliserer eller legaliserer kjøp av sex, men kriminaliserer kundene som kjøper sex fra ofre for menneskehandel. De skiller mellom prostitusjon og menneskehandel, som er en løsning jeg tror ville vært det beste også i Norge. Problemet er at det vil være vanskelig å bevise kundens skyld. Det er også en så ny bestemmelse at de ennå ikke vet hvordan den vil fungere i praksis.

Om et forbud mot kjøp av sex vil kunne forhindre menneskehandlere fra å komme til Norge er også en vurdering som etter min mening er svært tvilsomt. Selv om det er kommet frem at Sverige er mindre attraktivt enn før for menneskehandlere, så gjør nye teknologiske metoder det mulig å finne nye måter å kommunisere med kunder på. De operer nå mer fra sitt hjemland og kontakter kunder i Sverige over nettet før de sender jentene over grensen for å fullføre handelen. En kriminalisering vil ikke hindre dette.

Etter min mening bør vi derfor ikke kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester. Et forbud vil slik jeg ser det ikke ha noen virkning på markedet for menneskehandel.

8 Litteraturliste

- Høigård, Cecilie og Finstad, Liv. *Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet*. Pax Forlag A.s. Oslo, 1986.
- Smette, Ingrid. *Den seksuelle slavestand?: ein rapport om kundar i prostitusjonen*. Pro Senteret, 2003.
- Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*. 4. utg. Oslo, 2004
- Justis- og Politidepartementet. *Høringsnotat. Forslag om kriminalisering av sex-kjøp*. Oslo, juli 2007.
- Nettverk mot prostitusjon og handel med kvinner *Prostitusjon og handel med kvinner*. Oslo, 2003
- Pro Senteret *Nei til kundekriminalisering*. Oslo, 2005
- Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009. *Stopp menneskehandelen*, Oslo, 2006
- Justis- og Politidepartementet. *Rapport 2004. Sexkjøp i Sverige og Nederland reguleringer og erfaringer*. Rapport fra arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester, Oslo 8. oktober 2004.
- Lødrup, Peter, Kaasen, Knut og Tjomsland, Steinar. I: Norsk lovkommentar 1. 5. utg. Gyldendal, 2005.
- Jessen, Liv. *Et kritisk blikk på teorien om at prostitusjon er vold mot kvinner*. Oslo, 2006
- Stridbeck, Ulf. *Prostitusjon i Norge – realiteter, politikk og regulering*. I: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. 2005, side 54. (Sitert fra Lovdata).
- Sannesmoen, Linda. *Kvinnehandel og prostitusjon – nye aktører, nye strukturer og nytt ansvar, masteroppgave i samfunnsgeografi*. Oslo 2007
- Martinsson, Hanna. *Sexköpslagen och människohandel i ett helhetsperspektiv – Den svenska synen på prostitution och dess samband med människohandel*. Universitetet i Lund, 2004.
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). *Forbud mot köp av sexuella tjänster- Tillämpningen av lagen under första året*. BRÅ- rapporten. Tierp, 2000.
- Polismyndigheten i Skåne. *Rapport – Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster*. Malmö-rapporten, 2001.

Socialstyrelsen – *Kännedom om prostitution* 1998 – 1999. Socialstyrelsen rapport 2005:5. Lindköping, 2001.

Socialstyrelsen – *Kännedom om prostitution*. Stockholm, 2003.

Politidirektoratet. *Høring - kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester, og endring av strpl. § 216 b til å omfatte saker om "grooming"*. Oslo, 10. oktober 2007.

Kirkens Bymisjon Oslo. *Kirkens Bymisjon med høringssvar om ny sexkjøpslov*.
http://www.bymisjon.no/templates/Page_18252.aspx [Sisert 30. oktober 2007].

Nettverk i Nord mot prostitusjon og vold. *Kriminalisering – myter og fakta*. 2005
<http://roedt.no/bilder/Brosjyre-kriminalisering-horekunder.pdf> [Sisert 20. august 2007].

Færevik, Randi. *Nei til kriminalisering av sexkjøp*. I: Internasjonale sosialister. 18.5.2007.
<http://intsos.no?id=3092> [Sisert 20. august 2007].

Eraker, Harald. *Kriminalisere horekunder?* I: Nytid. 27.3.2004.
<http://www.nytid.no/index.php?sk=8&id=1781> [Sisert 20. august 2007].

Bråten, Beret. *I Sverige er kjøp av sex forbudt – hvorfor?* I: Kilden. 26.2.2003.
<http://kilden.forskningsradet.no/cl7251/artikkel/vis.html?tid=23998> [Sisert 20. august 2007]

Bekkemellem, Karita. *Virksomme ord*. Arbeiderpartiets landskvinnekonferanse. Oslo 2005.
<http://virksommeord.uib.no/taler?id=1482> [Sisert 20. august 2007].

SANS. *Negative konsekvenser av den svenske lagstifningen kring försäljning av sexuella tjänster*. <http://www.sans.nu/konsekvenser.htm> [Sisert 24. september 2007].

Seksualpolitisk Forum. *Kilder til fakta om Forbuds-Sverige*.
www.seksualpolitik.dk/sverige-kilder.html [Sisert 24. september 2007].

Kvinnefronten. *Erfaringer med den svenske loven om kjøp av seksuelle tjenester*.
www.kvinnefronten.no/Tema_politikk/Vold_mot_kvinner/1714Erfaringer_med_svensk_lov.pdf [Sisert 25. oktober 2007]

Bergos blogg. *Kriminalisering av prostitusjon*. 24. april 2007,
http://www.ba.no/blog/page/8?entry=kriminalisering_av_prostitusjon [Sisert 20. august 2007].

Rikskriminalpolisen. *Människohandel för sexuella ändamål – Lägesrapport 6*, 1. januari – 31. december 2003. Rapport 2004:2. Stockholm, 2004.

Rikskriminalpolisen. Människohandel för sexuella ändamål – Lägesrapport 7, 1. januari – 31. december 2004. Rapport 2005:4. Stockholm, 2005

Rikskriminalpolisen. Människohandel för sexuella ändamål – Lägesrapport 8, 1. januari – 31. december 2005. Rapport 2006:4. Stockholm 2006

Lov- og forarbeidsregister:

Kong Christian Den Femtis Norske Lov av 15.april 1687

Norge Criminallov av 20de August 1842

Politivedtekter fra 1876

Lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskab av 31. mai 1900 nr. 5

Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10

ILO-konvensjonen 17. juni 1999 nr. 182

FN konvensjonen om barns rettigheter av 20. november 1989

Palermoprotokollen. FN-protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, som supplerer de forente nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet. De forente nasjoner 2000.

Council of Europe Convention on the Protection of children against sexual exploitation and sexual abuse. 12. juli 2007

Lov av 15. februar 1963 nr. 2

Lov av 11. august 2000 nr. 76

Lov av 4. juli 2003 nr. 78

Lov av 21. desember 2005 nr. 131

Brottsbalken (1962:700) [Sverige]

Strafflag 19.12.1889/39 [Finland]

NOU 1997:23 (1999-2000) seksuallovbrudd

Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)

Innst.O. nr.92 (1999-2000) innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd).

Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov av endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004), Om lov om straff (straffeloven)

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning

Regjeringsproposisjonen RP 221/2005 rd

Lagutskottets betänkande, LaUB 10/2006 rd.

www.riksdagen.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/laub_10_2006_p.shtml

Domsregister:

Rt-1951-726

Rt-1984-681

Rt-1986-794

Rt-1988-1207

Rt-1989-517

Rt-1990-760

Rt-2004-331

Rt-2006-111

Rt-2006-1319

Rt-2006-1685

TOSLO-2003-16444

TAUAG-2004-80510

